

AHMET MİDHAT EFENDİ'NİN YAYIMLADIĞI GAZETE VE DERGİLER (1868-1876)*

Özge ŞAHİN UĞUREL**

ÖZET

Ahmet Midhat Efendi, Tanzimat dönemi edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Roman, hikâye gibi kurgu metinlerinin yanı sıra kendi çıkardığı, müdürü ya da başyazarı olarak faaliyet gösterdiği gazete ve dergilerde, öncelikle 1800'lü yılların ikinci yarısında okuma-yazma oranı düşük Türk halkını bilgilendirmeyi amaçlamıştır. Bu yazıda Ahmet Midhat Efendi'nin 1868-1876 yıllarında çıkardığı gazete ve dergiler incelenmiş, sansürlere ve sürgüne rağmen yazmayı bırakmayan bir yayıncı portresi ortaya çıkmıştır. **Bedir**'le başlayan gazeteciliğini, **Devir**'le sürdüren Ahmet Midhat Efendi, ard arda yaşadığı kapatma kararları karşısında yılmamış, ilk dergisi **Dağarcık**'la yayıncılık faaliyetini sürdürmüştür. Ancak bu dergideki yazılarının da sansüre uğraması Ahmet Midhat Efendi'yi üç yıldan fazla süren bir sürgün cezasına mahkum etmiştir. Sürgün şartlarında olmasına rağmen çalışmalarına ara vermeyen Ahmet Midhat Efendi, Rodos'ta ikinci dergisi **Kırkanbar**'ı çıkarmıştır. Sürgün yıllarının bitmesiyle **İttihâd**, **Osmanlı** ve uzun soluklu **Tercüman-ı Hakikat** gazetelerini çıkaran Ahmet Midhat, ardında incelenmeyi bekleyen büyük bir külliyat bırakmıştır. Ahmet Midhat Efendi'nin gazete ve dergilerindeki sınırsız bilgi birikimini daha net ortaya koymak ve bu konu üzerinde çalışacak araştırmacılara rehber olması amacıyla **Bedir**, **Dağarcık** ve **Kırkanbar**'ın fihristi hazırlanmıştır. Bu fihrist çalışması Ahmet Midhat Efendi'nin yurtiçi ve yurtdışından siyasi ve sosyal içerikli haberlerin yanı sıra edebiyat, felsefe, antropoloji, tıp gibi birçok alanda telif ve tercüme yazıya yer verdiğini göstermiştir. Ayrıca yazıları sebebiyle aldığı sürgün cezaları dönemin sansür anlayışının boyutlarını ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Midhat Efendi, gazete, dergi, yayıncılık, sürgün.

* Bu yazının fihristsiz kısmı Aralık 2012'de Beykoz Belediyesi tarafından basılan **Vefatının 100. Yılında Ahmet Midhat Efendi Armağanı** adlı kitapta yayımlanmıştır. Yazının esasını teşkil eden fihrist bölümü ilk defa yayımlanmaktadır.

** Arş. Gör. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, El-mek: ozge.sahin.ugurel@msgsu.edu.tr

NEWSPAPERS AND MAGAZINES PUBLISHED BY AHMET MİDHAT EFENDİ

(1868-1876)

ABSTRACT

Ahmet Midhat Efendi is one of the most important intellectuals during the Tanzimat Period. Through all his work during the second half of 19th century, he struggled to enlighten a society with poor literacy rates--a quest that did not only find its expression in novels and short stories, but also in his countless newspapers and magazines articles, or through his contributions as managing editor or editor-in-chief. Examining the newspapers and magazines edited by Ahmet Midhat Efendi between 1868 and 1876, this article aims to draw the portrait of an editor whose passion and dedication to writing never yielded to the censures and exiles of his period. Ahmet Midhat Efendi started his journalism career in **Bedir** and wrote for **Devir**, two newspapers which have been forced to closure later on. Not capitulating to those closures, he printed his first magazine **Dağarcık**. However, this magazine has been censored as well, causing Ahmet Midhat Efendi's exile for three years. Not giving up on his writing work despite exile conditions, Ahmet Midhat Efendi started publishing his second magazine **Kırkanbar** in Rhodes. After the end of his exile years, he released **İttihâd**, **Osmanlı** and long lasting **Tercüman-ı Hakikat**, leaving behind an excellent treasure for researchers. In order to demonstrate better Ahmet Midhat Efendi's immense knowledge in newspapers and magazines as well as create a guide for researchers on the issue as well as create a guide for researchers on the issue, I have prepared an index of **Bedir**, **Dağarcık** and **Kırkanbar**. This indexing work proved that Ahmet Midhat Efendi published not only news stories regarding political and social issues in the national and international agenda, but also articles and translations about literature, philosophy, anthropology and medicine. In addition to that, Ahmet Midhat Efendi's exile sentences due to his writings reveal the dimensions of censorship during his era.

Key Words: Ahmet Midhat Efendi, newspaper, magazine, publishing, exile.

Ahmet Midhat, sadece romanlarıyla değil, gerek çıkardığı gerek bünyesinde çalıştığı gazete ve dergilerle de yeni Türk edebiyatının gelişmesinde etkin bir rol oynamıştır. Bu yazıda, Ahmet Midhat'ın 1868-1876 yılları arasında bu alanda gerçekleştirdiği faaliyet değerlendirilecektir. Yazının, 1876 yılında Rodos'taki sürgün dönüşüyle sınırlanması, Ahmet Midhat'ın bu tarihten sonra çıkardığı gazetelerin (**İttihâd** 28 Haziran-15 Şubat 1292/156 sayı, **Osmanlı** 29 Temmuz 2 Ocak 1293/156 sayı) özellikle **Tercüman-ı Hakikat**'in (27 Haziran 1878-12 Ocak 1924/15325 sayı) başlı başına ele alınmayı gerektiren uzun soluklu yayınlar olmalarıdır.

Zevrâ Gazetesi Müdürü Ahmet Midhat'ın Bağdat Yılları

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Ahmet Midhat'ın matbuat dünyasına girişi, hayatının en önemli dönüm noktalarından biri olan Tuna Valisi Midhat Paşa'yla tanışmasından sonradır. Çalışkanlığından etkilendiği bu yetenekli gence adını vermekle yetinmeyen Midhat Paşa, onu Fransızca çalışmaya teşvik eder ve Batı kültürüyle tanışmasını sağlar. Bu imkânlar önce **Tuna** gazetesinde muharrir (1868), bir yıl sonra da baş muharrirlik unvanını getirir ve böylelikle yazı hayatı başlamış olur.¹ Bu ilk adım, acemi bir yazardan beklenmeyecek kadar dikkat çeker. Ahmet Midhat Rodos'taki sürgün yıllarını anlattığı **Menfa**'da konuyla ilgili şunları söyler:

“(…) **Tuna** gazetesine yazdığım vakitlerde tahsilim ve muharrirlik edebilmek için bidâam adeta maksuda karîb bir halde bulunmakla beraber bilemem ne hikmete mebnî idi ki kari'lerimi yine memnun edebiliyor idim. Hem yalnız Rusçukça olan erbâb-ı mütâlaayı değil. Gazetemi İstanbul'da dahi bir rağbet-i mahsusa ile telakki ederler idi.”²

Ahmet Midhat'ın genç yaşta gösterdiği başarı, **Terakki** gazetesi yazarı İsmail Efendi'nin övgüleriyle karşılanır ve kendisinden Terakki Matbaası'na katkısı istenir:

“(…) **Terakki** gazetesinin mukaddime makamında derc eylemiş olduğu bir hasbıhale **Tuna** gazetesiyile ettiğim mukabele **Terakki** heyet-i tahririyesi tarafından pek ziyade mazhar-ı tahsin olarak aldığım bir mektupta fazl ü irfânım (beni de hayrette bırakacak derecede) medh ü sitâyiş edildikten sonra 'Âfitâb-ı âlem-tâbın bir sâha-i gabrâ-yı tenvîre tenezzülü kabîlinden olmak üzere **Terakki Matbaası**'nu teşriife rağbet buyurulmaklığımız' teklif edilmişti.”³

Ancak Ahmet Midhat, henüz tahsile muhtaç bir çocuk olduğunu belirterek bu teklifi geri çevirir.

Midhat Paşa'nın Tuna'dan sonra Bağdat Valisi olması, Şakir Bey'in de merkez mutasarrıflığına görevlendirilmesi üzerine Ahmet Midhat kendisiyle birlikte gitmek için bir arıza kaleme alır ve kabul edilir. Bu kabul ona matbuat dünyasının kapılarını sonuna kadar açacak olan görevi de getirir. Midhat Paşa, Ahmet Midhat'ı Bağdat'a kurulacak matbaa için görevlendirir ve ilk işi ihtiyaç duyulan malzemeleri almak üzere İstanbul'a gitmektir.⁴ Ahmet Midhat'ın meselesi sadece gazetede yazmak veya gazete idare etmek değil, makineleri ve yeni sistemleriyle gelişmiş bir matbaa kurulmasını sağlamaktır. Böylelikle istediği gibi bir gazete çıkarmanın imkânlarına kavuşacaktır. Kurulan yeni matbaanın ve Bağdat'ın ilk gazetesi de yayın hayatında yerini alır: **Zevrâ** (1869)

Zevrâ gazetesinin müdürü olan Ahmet Midhat'ın Bağdat yılları oldukça verimli geçer. Bağdat'a giderken yolculuğu sırasında tanıştığı ressam Osman Hamdi Bey sayesinde Batı kültürünü daha etraflı tanır. Bağdat'ta yakından tanıma fırsatı bulduğu Şirazlı Can Muattar ise Arapça, Farsça, İbrânice, Hintçe, İngilizce bilgisi ve felsefe alanında hâkim olduğu bilgilerle Ahmet Midhat'ı etkiler. Ayrıca Can Muattar'ın pek çok dili kusursuz denebilecek düzeyde bilmesi, matbaaya mütercim ve musahhîh sıfatıyla desteğini sağlar.⁵ Ahmet Midhat, gazetenin idaresi dışında Bağdat'ta Mekteb-i Sanâyi öğrencileri için **Hâce-i Evvel**'i kaleme alır. Bu yılları **Menfâ**'da mutlulukla hatırlar:

“Telif ve tahrir e olan hevesimin en ziyade inbisâtı şu âlem-i huzur ve istirahatatta görülmüştür. Küşâd olunan Mekteb-i Sanâyi şâkirdânını tedris için kaleme alınan **Hâce-i Evvel** risâlesinin birinci ve ikinci tab'ları orada neşredildiği gibi **Kıssadan Hisse** risâlesinin ilk tab'ı

¹ Orhan OKAY, “Ahmet Midhat Efendi”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 2, İstanbul 1989, s. 101.

² Ahmet Midhat Efendi, **Menfa / Sürgün Hatıraları**, Haz.: Handan İNCİ, İstanbul 2002, Arma Yayınları, s. 30.

³ A. g. k., 30.

⁴ A. g. k., 30-31.

⁵ A. g. k., 35-36.

orada vuku bulduktan mâadâ muahharen Dersaadet'te Letâif-i Rivâyât ser-levhası ile neşrolunan küçük romanlardan birtakımı dahi Bağdat'ta yazılmıştır."⁶

Ahmet Midhat'ın İlk Gazetesi Devir: Sansürle Tanışma

Bu esnada İstanbul'da Maarif Bakanlığı tarafından ilköğretim öğrencilerine okutulmak üzere belirlenen bazı kitap ve risaleler ile konuyla ilgili bir de telif-tercüme nizamnamesi ilan edilir. Bu nizamname hükmünce seçilen kitapların yazarlarına mükâfat olarak akçe vaat edilir. Ahmet Midhat, bakanlıkta görevli Safvet Paşa'ya yazdığı arıza ile **Hâce-i Evvel**'in üçüncü tab'ı için kaleme alınan müsveteleri takdim, tahrir ve telife pek ziyade hevesli olduğunu belirterek İstanbul'a gelmek istediğini arz eder. Bütün amacı kitap yazıp geçinmektir. Aynı vakitlerde Fuad Paşa'nın isteğiyle **Mecmua-i Ceride-i Askeriye**'nin başına getirilen Şinasi'nin kısa bir süre sonra dergiyi kendisine devretmesiyle başmuharrir olur. (1871) Ahmet Midhat'ın **Ceride-i Askeriye**'deki muharrirlik görevini tereddüt etmeden kabul etmesinin asıl sebebi ise Basra mutasarrıfı olan ağabeyinin ölümü üzerine ailenin tüm geçimiyle ilgilenmek zorunda kalmasıdır. Bağdat'tan İstanbul'a gelirken roman yazmak için yola çıkan genç yazar bu memuriyete rağmen bir süre hayallerini gerçekleştirilmeyi dener. Önce Maarif Bakanlığı'na başvurur. Ancak yeni kitaplar konusunda bakanlık aynı derecede hevesli değildir. Bir yandan Tahtakale'de kirada oturduğu eve kurduğu matbaada, aile fertlerinin de katılımıyla kendi kitaplarını neşre başlar. Bu girişim de beklediği gibi gitmez. Henüz yeni tarzda hikâyeler okumaya hazır bir okur kitlesinin yokluğu kitapların satışından elde edilecek geliri ve dolayısıyla ailenin geçimini zora sokar. Anlatacağı onca hikâyeyi okuyacak birilerini bulamamak Ahmet Midhat'ı başka işler yapmaya sevk eder. İşte tam da bu sırada **Basiret** gazetesi devreye girer. Artık romanlarını yazabilmek ve matbaasını istediği seviyeye getirebilmek için **Basiret**'e de yazmaktadır. Gayret ve sebatla inandıklarının peşinden giden Ahmet Midhat, İstanbul'da geçirdiği bir sene içinde matbaasını büyütmeyi başarır. Matbaa eve sığmayacak kadar büyüyünce Bâbîâlî Caddesi üzerine nakleder. Bu matbaa, zamanla yayın dünyasının merkez üssü hâline gelecek olan Bâbîâlî'nin ilk matbaası olur. 1872 yılı Ahmet Midhat Efendi için hummalı bir faaliyet ve genişleme yılıdır. O yıl Mösyö Praldi'nin isteğiyle matbaasında Türkçe-Fransızca **Takvim-i Ticaret / Le Moniteur du Commerce** gazetesinin baskısını ve Türkçe kısmının yazı işlerini üzerine alır. Matbaayı ileriye götürecek bir iş olduğu düşüncesiyle Marsilya'ya Fransızca harfler ısmarlar.⁷

Ahmet Midhat yayın faaliyetleri sayesinde kısa zamanda geniş bir çevre edinir. Bu çevrede Nâmık Kemal'le tanışır. Onunla ilgili **Menfa**'da, henüz Rusçuk döneminde **Tercüman-ı Ahvâl** ve **Tasvir-i Efkâr**'ı okuduğunu, **Muhbir** ve **Hürriyet**'in nüshalarını edinmek için fedâ-yı cânı göze aldığını ifade eder. **İbret** gazetesinin eldeki tezgâhların yetersizliği sebebiyle tertipli çıkmaması üzerine Ahmet Midhat, Nâmık Kemal'e kendi matbaasındaki makineleri takdim eder. Bu sırada en büyük isteği matbaayı ve yazı işlerini daha ileriye götürmek olduğu için matbaa takımını yenileyerek Babıâlî'deki malzemeleri de alıp Beyoğlu'ndaki Haçopulo Çarşısı'nda 13 numaralı mağazaya yerleşir. Ayrıca Rumca hurûfât alarak kendi deyimiyle "mükemmel bir matbaa" kurmuş olur.⁸ **İbret** gazetesinin de Beyoğlu'nda yakın bir yere nakli Nâmık Kemal'i yakından tanıma imkânı verse de **İbret**'in dört ay süreyle kapatılması, Nâmık Kemal'in Gelibolu Mutasarrıfı yapılması Ahmet Midhat'ı matbuat dünyasının terimleşen sözcükleriyle tanıştırır: Sansür ve sürgün.

Çok geçmeden kendi imtiyazında çıkaracağı gazetelerle aynı akıbete uğrayacaktır. Matbaayı yenileyerek imkânlarını arttıran Ahmet Midhat için artık her şeyiyle sahibi olduğu bir gazeteyi çıkarmanın vakti gelmiştir. 1872 yılının Ağustos ayında ilk gazetesi **Devir** okurlarla

⁶ A. g. k., 41.

⁷ A. g. k., 42-46.

⁸ A. g. k., 50, 54-55.

buluşur. “Havadis, politika, edebiyat, letâif, fûnûn, maliye ve umûr-ı ticariyeden bahs eder yevmî gazete” alt başlığıyla Cuma ve Pazar günleri hariç diğer günler neşredilen **Devir** gazetesi daha ilk sayısında kapatılır. Gerekçe, dönemin sadrazamı Midhat Paşa'ya hitaben kaleme aldığı yazıda, devletten talepkâr şekilde konuşması sebebiyle şiddetli bulunan lisanıdır. Bu mektuptan önce “Meslek ve Vazife” başlığı altındaki başyazıda gazetesi hakkında bilgi verir. İlk amacının şahsî kötülöklere yenilmeden doğru bildiği fikirleri ortaya koymak olduğunu, ancak ‘tabiat-i zaman’ adını verdiği düşman karşısına çıktığında da onu kaldırmaya kadar bekleyeceğini ifade eder. Ardından “Ey gayretli vezir!”, “Ey vekil-i mutlak!” nidalarıyla Midhat Paşa'ya hitaben yazdığı açık mektubundaki ifadeler sert denebilecek tondadır ve hükümet tarafından hoş karşılanmaz. Ahmet Midhat'ın şiddetli bulunan lisanından:

“Biz maarif istiyoruz. Adam olmak, medenî olmak istiyoruz. Hükümet, bunların maarif ile gözleri açılırsa zapt u rabitaları müşkül olur diye bizde maarifi imsâk ediyor. Pekala, gözümüz açılırsa neyi göreceğiz? Bir fenalık var da onu göreceksin onu fenalık niçin oluyor? Ey Âsâf! Biz saadet isteriz. Şehrâh-ı medeniyette herkes yol aldı, birtakımı menzil-i maksûda vardı. Onlar sadr-ı saadette murabba-nişîn oldular. Biz ilerleyemedik. Biz geride kaldık. Onların saadetine nazar-ı tahassürle bakıyoruz. Ah biz bu derecede kalacak adamlar mıyız? Herkes bize barbar diyor. Çünkü bizi fakir, cahil görüyorlar. Ah biz bu hakareti görecek babaların evladı mıyız?”⁹

Devir'in kapatılışı çok geçmeden basın dünyasında yorumlanır. Önce Ebüzziya Tevfik “Sal-nâme-i Hadîka”da bu kararın büyük bir şaşkınlıkla karşılandığını ve Ahmet Midhat'a taziye dileklerini bildirdiklerini ifade eder. İlk mizah gazetesi **Diyojen** de 31 Ağustos 1872'de, daha ilk sayısında kapatılarak basın tarihine kötü bir not düşen **Devir**'in başına gelenlere, kendine has üslubuyla yaklaşır. **Diyojen**, Ahmet Midhat'ın Midhat Paşa'ya yazdığı açık mektubundaki ifadelerle nazire yaparak alay eder.¹⁰

İkinci Gazete: Bedir

Ahmet Midhat, hiç vakit kaybetmeden 14 Eylül 1872'de yine Cuma ve Pazar günleri hariç haftada beş gün olmak üzere **Bedir** gazetesini çıkarır. Gazetenin imtiyaz sahipliği görevini belki de kapatma meselelerinden yıldıdığı, çekindiği için akrabası Mehmet Cevdet'e verir. Ancak yazıların çoğu, imzası yer almasa da Ahmet Midhat'a aittir. “Siyaset, edebiyat, letâif, fûnûn, maliye ve ticaret gazetesi” alt başlığıyla yayın hayatına başlayan **Bedir**; medeniyet, hürriyet hakkında bilgiler verirken ilk sayısında okurlarına gazetecilik anlayışını sunar. “Gazetecilik” başlıklı yazıda gazetenin manifestosu diyebileceğimiz şu satırları okuruz:

“Gazeteci olan kendi fikr-i mahsusunu der-miyan etmez. Söylediği lakırdıyı âlem-i medeniyet ve insaniyet ahalisi nâmına söyler. (...) Şimdi biz gazeteciyiz yahut gazeteci olduğumuzu yeni gösteriyoruz. Fakat bunu da gösteriyoruz ki memleketimizin ne istidatta bulunduğunu anlamışız. Bunu yeni anlamış olalım. Anlamışız ya. Binaberin Türkistan'ın havsala-yı tahammülüne göre gazeteci olmaya zaruri iltizam ettik.”¹¹

Alıntıdaki ‘tahammül’ kelimesi önemlidir. Ahmet Midhat artık idarenin tahammülünü zorlamamaya, bundan sonra daha dikkatli olmaya çalışacağına dair âdeta söz verir. Yine de ileride göreceğimiz gibi gazetenin kapatılması ve sürgün kararından kurtulamaz. **Devir**'in bir sayılık kısa süren yayın ömrüne karşın 13 sayı devam eden **Bedir**'in “Vilayât” başlıklı sütunlarında Bağdat, Yemen, Fas, Gelibolu, Tuna, Diyarbakır, Trabzon gibi şehirlerin coğrafi özellikleri anlatılır. “Havadis-i Dahiliye” sütunu memlekette yaşanan politik vaziyeti verirken “Havadis-i Hariciye”de dış haberler çok fazla yorum yapılmadan aktarılır. Hürriyet konusunda çeşitli filozofların

⁹ Bir Jübile'nin İntiba'ları: Ahmet Midhat'ı Anıyoruz, Haz.: Hakkı Tark US, İstanbul, 1955, s. 47.

¹⁰ A. g. k., s. 47-48.

¹¹ “Gazetecilik”, **Bedir**, nr: 1, İstanbul 1288/1872, s. 2.

görüşlerinden yararlanarak bilgi verilir. Monte Cristo çevirisi başta olmak üzere haydut hikâyeleri her sayıda okurlarla buluşur. Tefrika usulü yayımlanan bu çeviriler, Ahmet Midhat'ın gazeteciliğinde ayrı bir yere sahiptir. Bu hikâyeler Tanpınar'ın deyimleriyle;

“(…) büyük kitlenin hiç tanımadığı bir mekanizmayı oynatır: Okuma, hiç okumayanın okuması, okumaya alışması. İlk matbaasını açmakla kurduğu Bâbiâli'yi halkın malı eden odur.”¹²

Ahmet Midhat gazetesıyla okur kümesini hazırlamanın yanı sıra dış merkezlerden gelen telgraflara da yer verir. Paris, Berlin, Mısır, Kahire gibi önemli kültür şehirlerinden gelen telgraflar gazetenin her sayısında yayımlanır. **Bedir**'in 28 Eylül tarihli 4. sayısında yayımlanan Madrid telgrafında; “Bahriye Nezâreti, Millet Meclisi'ne bir nizamnâme layihası arz ederek bununla asâkir-i mevcûdenin kura usulüyle elenmesi sûreti terk olunarak hizmet-i askeriyenin umum millete bir borç edilmesini teklif” ederken aynı tarihli Londra telgrafında ise; “İngiltere'nin Arjantin maslahatgüzârının Atina'ya tayin edildiği” haberi yer alır.¹³ Ahmet Midhat böylelikle gazetesinde sadece kendi yazılarına, çevirilerine değil, dış dünyadan anbean gelen siyasi ve sosyal içerikli gelişmelere de yer vermiş olur ve gazetesine uluslararası bir kimlik kazandırır.

Ayrıca **Bedir**'de Ahmet Midhat'ın çevresindeki yazarlarla yaşadığı görüş ayrılıklarının yansımalarını görmek mümkün. **Bedir**'in 5. sayısında “Ahmet Midhat Efendi tarafından Kemal Beyefendi'ye yazılan bir mektup”¹⁴ başlıklı yazı, Nâmık Kemal'le hürriyet konusunda farklı görüşlere sahip olduklarını gösterir. Ahmet Midhat, Nâmık Kemal'in **İbret**'in ilk nüshasında yayımlanan “İstikbal” başlıklı yazısına cevaben kaleme aldığı mektubu ile 7. sayıdan itibaren kapanana kadar çıkan sayılarında (7. ve 13. sayılar arası) “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı”¹⁵ başlıklı yazılarıyla meseleye felsefi ve psikolojik açıdan yaklaşır. Hatırlayalım ki Ahmet Midhat bu mektubu yayımlarken aynı zamanda matbaasında dönemin en muhalif ve önemli gazetelerinden biri olan **İbret**'i basmaktadır, başında da Nâmık Kemal vardır. Burada hükümet politikalarını eleştiren yazılar yayımlanır. Ahmet Midhat, yeni tanıştığı Nâmık Kemal'le zaman zaman bir araya gelir ve fikir tartışmaları yapar. Nâmık Kemal'in **İbret**'te yayımlanan “İstikbal” adlı makalesine verdiği cevap da bu tartışmaların bir yansımasıdır. Ayrıca Ahmet Midhat'ın Rodos sürgünü dönüşünde bu makaleyi **Menfa**'da iktibas yapması birlikte sürüldüğü Nâmık Kemal'den nasıl da farklı düşündüğünün altını çizmektedir.¹⁶

Çok değil, 1 Ekim 1872'de yine aynı gerekçe gösterilerek, şiddetli lisanı sebebiyle **Bedir** kapatılır. Dolayısıyla Ahmet Midhat, gazetenin ilkelerinden bahsettiği ilk sayısında “tahammüle göre yayın yapmak” ilkesini yeterince uygulayamaz.

Dergicilikte İlk Deneme: Dağarcık ve Sürgün

Ancak gazetecilikte üst üste yaşadığı kapatılma kararları Ahmet Midhat'ı engellemez ve bu kez dergi çıkarma hevesiyle yoluna devam eder. **Bedir**'den sonra ilk dergisi **Dağarcık**'ı çıkarır. Ahmet Midhat 15 günde bir yayımlanan dergisiyle daha önce Münif Paşa'nın çıkardığı ve basın tarihimize ilk mecmua olarak geçen **Mecmua-i Fünûn**'dan farklı, “mebâhis-i funûnu eğlence tarzına koymak”¹⁷ niyetindedir. **Dağarcık**'ın sahibi sıfatıyla bu kez kendi adını yazan Ahmet Midhat Efendi, “İfade-i Merâm” adlı başyazısında amacını şu şekilde ortaya koyar:

¹² Ahmet Hamdi TANPINAR, **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul Ekim 2007, YKY, s. 412.

¹³ “Madrid 28 Eylül” / “Londra 28 Eylül”, **Bedir**, nr: 4, İstanbul 1288/1872, s. 3.

¹⁴ “Ahmet Midhat Efendi tarafından Kemal Beyefendi'ye yazılan bir mektup”, **Bedir**, nr: 5, İstanbul 1288/1872, s. 1-3.

¹⁵ Ahmet Midhat, “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı”, **Bedir**, nr: 7-13, İstanbul 1288/1872, s. 4-6.

¹⁶ Bkz. (2), Ahmet Midhat Efendi, s. 58-62.

¹⁷ A. g. k., 62.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

“... Frenkçe yazılmış âsârdan nazar-ı dikkatimi celbeden şeylere tesadüf ettikçe yalnız mütalaasıyla kanaat edemeyerek Türkçe'ye tercüme etmek dahi öteden beri âdet edinmiş olduğum bir şeydir. Hâlim yalnız bundan ibaret olmayıp esna-yı mütalaada bazı kere öyle şeylere tesadüf ederim ki bilemem ne sebebe mebnî lisanım bulunan lisan-ı Osmanî üzerine öyle bir fikrin tasvir edilememiş olmasından bayağı müteessir olarak 'bakalım Osmanlı lisanıyla böyle bir fikrin tasviri mümkün değil midir' diye onu tatbiken bir şey dahi kendim kaleme almaya çalışırım.”¹⁸

Derginin başyazısında Frenkçe yazılmış eserleri Osmanlı lisanıyla anlatma gayretindeki vurgusunu “Osmanlıca'nın Islahı” başlıklı yazısıyla pekiştiren Ahmet Midhat, dildeki kimi yanlış kullanımlara dikkat çeker ve umum halkın anlayacağı sade bir dil için önerilerde bulunur. Ömer Seyfettin ve Genç Kalemler Hareketi'nden önce ilk defa halkın anlayacağı sade dil bu kadar belirgin bir şekilde öne çıkarılır. Ahmet Midhat dilde sadeleşme için iki öneride bulunur. Biri “Arapça gramer ve sentaksından izafet ve sıfat tamlamaları ile müzekker, müennes, müfred ve cem'ilerin dile sokulmaması, diğeri ise bir kelimenin Türkçesi varsa onun yerine Arapça ve Farsça bir kelime kullanılmaması.”¹⁹ Aynı yazıda ilerlemenin yolunu, konuştuğu dili doğru okuyup yazmakta arar:

“Biz yirmi beş otuz taşına kadar zamanımızı hâlâ lisan tahsili yolunda sarf edersek, otuz beş yaşına girsek bile yine mektep yolunda kalacağız. Eğer lisana ehemmiyet vermeyip de yalnız fenne hasr-ı himmet edecek olursak, pek çoklarını görmekte olduğumuz vechile o zaman dahi iki satır yazı yazıp meramımızı ifadeye muktedir olamayız. İnsan dilsiz yaşayamaz. Milletimizin terakkisini istersek, her ferdinin bülbül gibi şakıması için kendilerine kolaylık göstereyemeyiz.”²⁰

Ahmet Midhat **Dağarcık**'ta dilin sadeleşmesi meselesinin yanı sıra hayvanlar, bitkiler, tarih, çalışma fikri, felsefe gibi pek çok konuda görüşlerini dile getirir, tercümelerini yayımlar. “Hayvanâtta Efkâr-ı Cemiyet”, “Hayvanât”, “Hayvanâtın Hissi Hakkında Mütâlaa”, “Karıncalar”, “Güvercinler”, “Örümcekler”, “Kunduz Nâm Hayvanın Ahvâl-i Garîbesi”, “Arılar Cemiyeti” başlıklı yazılarda hayvanları, “Âlem-i Nebâtât”, “Küften Yosundan Ne Umarsınız?”, “Baobab Denilen Ağaç Hakkında Mütâlaa” başlıklı yazılarında bitkileri anlatır.

Dağarcık'ta ayrıca Batı'daki fen ve ilim alanındaki keşifler aktarılır, bu konularda tercümelere yer verilir. Yeni edebiyat yanlısı gençleri yüreklendiren ve onları her konuda yönlendiren Recâizâde Mahmut Ekrem'in bilim konulu makaleleri ve Ahmet Midhat'ın ona verdiği cevaplar, iki güçlü kalemin her alanda yenilik yanlısı duruşlarını kanıtlar niteliktedir. Ahmet Midhat için **Dağarcık**, **Devir** ve **Bedir**'e göre farklı bir anlam taşır. Tanpınar'ın da ifade ettiği gibi;

“... onu okudukları ile **Dağarcık**'ta bulmak mümkündür. Bir yandan yeni öğrendiği Avrupa ilmi ve felsefe tarihi ile dinî akidelerinin arasındaki o rahat, buhransız sallanışı ve pozitivist felsefenin, Lamarkizm'in verileriyle İslâmî esasları birleştirmeye çalışması, hatta Kur'an'da, hadiste onlara dayanak araması (...) hangi ufukları yokladığını gösterir.”²¹

Derginin önemli yazılarından ikisi de başını derde sokacak olan “Velâdet”²² ve bunun devamı niteliğindeki “Duvardan Bir Sadâ”²³ başlıklı yazılardır. Rodos'a sürgüne gönderilmesine sebep olan bu yazılarında din aleyhtarlığı yaptığı gerekçesiyle suçlanır. “Velâdet”te şunları söyler:

“Merkez-i arz hazırlanmış bir lağım gibi bir halde bulunup da kürre-i şems eşi'a-i hararetiyle fitili verdiği gün yok mu? İşte o gün ben dahi doğmuştum. (...) Nice seneler hararet-i

¹⁸ Ahmet Midhat, “İfade-i Merâm”, **Dağarcık**, nr: 1, İstanbul 1288/1872, s. 2.

¹⁹ Ahmet Midhat, “Osmanlıca'nın Islahı”, **Dağarcık**, nr: 1, İstanbul 1288/1872, s. 22-23.

²⁰ A. g. m., s. 25.

²¹ Bkz. (12), s. 404.

²² Ahmet Midhat, “Velâdet”, **Dağarcık**, nr: 2, İstanbul 1288/1872, s. 49-52.

²³ Ahmet Midhat, “Duvardan Bir Sadâ”, -İkinci nüshada münderic “Velâdet” bendine zeyl, **Dağarcık**, nr: 4, İstanbul 1288/1872, s. 99-105.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

merkeziye içinde kaynadım. Sonra birçok madenler içinde buhara münkalib olarak uçtum. Tekâsüf ettim. Tahaccür ettim. Kürenin bu tabaka-i ûlâsını teşkil eden her zerre içinde benim vücudum vardı. Vücudumun her zerre içinde olan kısmını toplaya toplaya başıma haller geldi. Toprak oldum nebatat hâline girdim. Çiçek oldum açıldım. Haşerat hâline girdim münteşir oldum. Her tabakada o kadar hallere girdim ki tarif değil isimlerini saymış olsam kamus kadar kitap olur. Nihayet dördüncü tabakada dahi nice yüz bin inkılâplar gördükten aksamımı toplaya toplaya bin büğday tanesi ve bir böbrek iki yumurta ve bir bardak su içinde hapsedilecek kadar toplayabilmişim. Nasılsa kismet bu zaman dünyaya gelmekmiş.”²⁴

Ayrıca “Dünya’da İnsanın Zuhuru”, “İnsan”, “Adem ü Nesnas”, “İttihad-ı İnsan” başlıklı makaleleri de evrim üzerine kafa yoran yazılardır. “Duvardan Bir Sada”da masasında yazacağı makaleyi düşünürken duvardan bir ses geldiğini ve duvarın içerisindeki bir tuğlanın varlık ve yoklukla ilgili bir şeyler söylediğini anlatır. Yazının sonunda duvardaki sesin kendisine Kur’an’ın “her şey aslına rüçû eder” hükmünden başka bir şey ifade etmediğini belirtir. Ahmet Midhat duvarın içinden gelen ses karşısında şunları söyler:

“‘Velâdet’ bendinde gösterildiği üzere vücudum nice bin eczâda hülâsa edildikten sonra sadânın dediği vechle yine nice bin vücutlara rüçû edecek imiş. (...) Nasıl gelmiş isem yine öyle gideceğim. Yani vücudum nasıl ki nice bin ecsâmdan toplana toplana teşekkül etmiş ise yine öyle nice bin ecsâma inkısâm ede ede müteferrik olacak binâberîn bakalım bundan sonra ne olacak diye düşünmemeliyim.”²⁵

O dönemdeki bazı okumalarının da etkisiyle kaleme aldığı bu yazılar **Basîret** gazetesi tarafından İslam aleyhtarlığı ile suçlanır. Matbuat hayatı polemiklerle geçecek olan Ahmet Midhat bu tür saldırılara karşı hiçbir zaman rahat ve kayıtsız kalmaz. Bu yüzden ilk önemli polemigi karşısında telaşlanır ve hemen kendisini savunmaya başlar. Üstelik işin ucunda o dönem için tehlikeli sonuçları olabilecek “dinsizlik” suçlaması da vardır. **Menfa**’da, **Basîret**’in bu saldırısını gazeteden ayrılmasına ve onlara rakip olabilecek gazete ve dergiler çıkarmasına da bağlar:

“Bir de günlerde bir gün ikâmetgâhım olan Üsküdar’dan mahall-i iştigalim olan Beyoğlu’na gelmek için bulunduğum esnada dostlardan birisi kemâl-i teessüfle elime Basîret nüshası tutuşturmasın mı? Bir buçuk sene müddet hizmet etmiş ve hizmetimi herkese beğendirmiş olduğum bu gazete mücerred artık umûr-ı zâtiyemle iştigalim için çekildiğimden dilgîr olarak bir zamandan beri aleyhimde bir husumet-i şedîde ile cehaletimi, adem-i iktidarımı vesair kaale alınmaz birtakım şeyleri yazmakta olduğu cihetle bu kere elime tutuşturulan nüshada dahi iyiliğe dair bir şey olamayacağı vârid-i hatırım olmuştu.”²⁶

Ahmet Midhat, bir dönem kendisi sayesinde çok sattığından dem vurduğu gazetenin bu nankörlüğüne hiç vakit kaybetmeden “Redd-i İtiraz ve İzâh-ı Hakikat”²⁷ yazısıyla karşılık verir. Fakat bu savunmalar da durumu değiştirmez. **Dağarcık**, Abdülaziz devrinin hoşuna gitmeyecek konulardan bahsettiği için sonunu hazırlamış olur. Bu son aynı zamanda 38 ay sürecek Rodos sürgününün başlangıcıdır. **Dağarcık**, 1872’de 8, 1873’te 2 olmak üzere toplam 10 sayı yayımlanır.

İkinci Dergi Kırkanbar: Sürgün Yıllarında Bir Sığınak

Ahmet Midhat, kısa ömürlü iki gazete ve ilk dergi macerasından sonra hızını kaybetmeden kaldığı yerden devam eder. Bu kez sahnede öncekilere kıyasla daha istikrarlı bir dergi, **Kırkanbar** vardır. Eylül 1873 - Haziran 1876 yılları arasında yine İstanbul’daki yeğeni Mehmet Cevdet’in adıyla, 34 sayı yayımlanan dergi **Dağarcık**’tan çok da farklı değildir. Coğrafya, din, tarih, felsefe,

²⁴ Ahmet Midhat, “Velâdet”, **Dağarcık**, nr: 2, İstanbul 1288/1872, s. 52.

²⁵ Ahmet Midhat, “Duvardan Bir Sadâ”, **Dağarcık**, nr. 4, İstanbul 1288/1872, s. 104-105.

²⁶ Bkz. (2), Ahmet Midhat Efendi, s. 63.

²⁷ Ahmet Midhat, “Redd-i İtiraz ve İzâh-ı Hakikat”, **Dağarcık**, nr: 8, İstanbul 1288/1872, s. 234-244.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

edebiyat, tıp ve tabîî olaylar hakkında bilgiler verilir. Tercüme yazılar dışında Paris, Londra, Viyana, Berlin gibi önemli Avrupa şehirlerinin son durumu, ilim cemiyetleri, kütüphaneleri, sanayi ve ticaret hayatı, tanınmış sanatçıları ve eserleri hakkında tanıtıcı yazılar yer alır. Edebiyat adına Arapça, Farsça bazı beyit ve kıtaların çevirileriyle birlikte şerhleri bulunur.

Unutulmamalıdır ki **Kırkanbar**, Ahmet Midhat'ın en zor günlerinin, sürgün döneminin ürünüdür. Bir tür hayata tutunma vesilesi olan yazı faaliyeti sayesinde işine her zamankinden daha kuvvetle sarılır. **Menfa**'da o günleri şöyle hatırlar:

*“(...) her tarafımı felaket ihâta eylemiş olduğu perişan bir zamanımda bakıyye-i şuurumla **Dünyaya İkinci Geliş** ve **Açık Baş** ve **Ahz-ı Sâr** gibi birkaç parça eserden mâada **Kırkanbar**'ın dahi ilk on cüz'lerini yazdım ve **Hasan Mellah** nâmıyla tasvir etmiş olduğum büyük hikâyenin ilk planını dahi tertip etmeye başladım.”²⁸*

Kolay değil, sürgündedir Ahmet Midhat. Tıkır tıkır işleyen matbaasının idaresinde her işini rahat rahat yapma imkânından uzak, kalemi ve kâğıdıyla baş başadır. Öyle ki yazdığı her şey hükümetin asker zâbitleri tarafından kontrol edilerek İstanbul'a ulaşır.²⁹

Kırkanbar, zorluklara rağmen cehâlet, medeniyet ve ilerleme üzerine yazıların yayımlandığı bir dergi olmayı başarır. Bu yazılardan biri de “Cehâlet Bir Milletın Mûcib-i Esâreti” başlığını taşır. Ahmet Midhat, cehaletin bir milleti esir altına alabileceğini, sadece maddî değil manevî boyutuyla bu esaretin yaşanacağını vurgular ve somut önerilerde bulunur:

“Memleketimizde halkımızın yüzde sekizi okumak bildiği gibi bilumum rüşdiye mekteplerinde on üç bin kadar şakirdân mevcut olduğuna göre yirmi bin kadar dahi sıbyan mekteplerinde bulunması tabîî olup okumak hususunda bu dereceye varmış olan bir milletin malûmât-ı zaruriyeyi ahadd-ı nâsa ta'mim etmeğe çoktan başlamış olması lazımdı. Bu lüzum el-hâletü hâzihî vardır ve günden güne artmaktadır. Eksişimiz yalnız bir teşvik ve iane olup birkaç sahib-i hamiyet bunu deruhte ettikten sonra bilfiil hizmet edecek pek çok adam bulunabilir.”³⁰

Ahmet Midhat'ın her yazısı onun öğretici, eğitici yönünü gösterir. Tanpınar'ın dediği gibi “**Kırkanbar** devrin fikir hayatına tesir etmiş” bir eserdir.³¹ Bu dergide daha önceki gazete ve dergilerinde edindiği tecrübelerin yansımaları görmek mümkün. **Ahbâb-ı Âsâra Ta'mim-i Enzâr** (1890) ile roman türünün Batı'daki gelişimini okurlarına aktaran Ahmet Midhat, bu eserinden yaklaşık yedi yıl önce **Kırkanbar**'da yayımladığı “Hikâye Tasvir ve Tahriri” başlıklı yazısında Hâlî Ziya gibi hikâyeyi roman karşılığı kullanıp toplumların fûnûn kitapları kadar hikâye kitaplarına da ihtiyacı olduğunu vurgular:

“Bir hikâyeyi tasvir ve tahrir etmek bir vak'a meydana koymak olduğu cihetle bunun tarz-ı tarihiyle pek büyük bir münasebeti var ise de vak'a-i mezkûre mutlaka bir veya birkaç şahsın tercüme-i hâli demek olup erbâb-ı mütâlaa bir zâtın hâline acımağa veyahut gülmeğe davet edileceğinden ber-minvâl-i muharrir münasebetin tarz-ı tarihinden usûl-i tercüme-i ahvâle mahsus olması layıktır. Şimdiye kadar neşrolunan hikâyeler ol kadar mütenevvi' olmadığı cihetle bunların topu mevki-i tedkike çekilse yine hikâyâtın envâ'ı hakkında müdekkik bir fikr-i mahsus hâsıl edemez. Halbuki bir cemiyet-i beşeriyenin hikâye kitaplarına fûnûn kitapları kadar ihtiyacı olduğu artık anlaşılmiş ve erbâb-ı kalem o yola dahi sevk-i semend-hâmeye mübâşeret etmiş olduğundan bu bâbda bazı usûl-i beyânî faideden hâli görülememiştir.”³²

²⁸ Bkz. (2), Ahmet Midhat Efendi, s. 105.

²⁹ A. g. k., s. 105.

³⁰ Ahmet Midhat, “Cehâlet Bir Milletın Mûcib-i Esâreti Olur”, **Kırkanbar**, nr: 4, İstanbul 1290/1873, s. 123-124.

³¹ Bkz. (12), s. 404.

³² Ahmet Midhat, “Hikâye Tasvir ve Tahriri”, **Kırkanbar**, nr: 4, İstanbul 1290/1873, s. 117.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Medeniyet, cehalet, esaret, gibi sosyal meselelerin dışında antropolojinin sınırlarında da dolaşan Ahmet Midhat, “Yamyamlık yani insan eti yemek”, “Yamyamlık hakkında kanun-ı tabiat ahkâmı”, “Bir vahşinin oğluna garip vasiyeti”, “Yamyamlıkları tahakkuk etmiş olan bazı akvâm” başlıklı yazılar kaleme alır. “Aşk”, “Aşkın Tenevvü ve Ta’mini”, “Aşkın Hayvanatta Dahi Mevcudu”nda aşk üzerine görüşlerini dile getirir. Hâce-i Evvel’in öğrencilerine her şeyden biraz da olsa öğretmek isteyen hocalığını en iyi yansıtan yayınlardan biridir bu dergi.

Ustaya Saygı

Devrin yazarlarının yetişmesinde hiç değilse gençlik yıllarında rol oynamış Ahmet Midhat’a aradan geçen onca yıldan sonra hakkını teslim eden gençler arasında Hâlit Ziya başta gelir. Batılı tarzda Türk romanının örneklerini veren, roman türünün gelişmesini sağlayan Hâlit Ziya ona bu türü tanıtan ustasını unutmaz. Posta idaresinin henüz düzenli çalışmadığı yıllarda İstanbul ile İzmir arasında her tür sipariş ve nakillere vasıta olan, deste deste mektup götürüp getiren emanetçiler vardır. Bunlardan biri de Emanetçi Kevork’tur. Hâlit Ziya, İzmir’deyken Emanetçi Kevork’un İstanbul’dan getirdiği emanetleri merakla bekler: “*O bana neler getirmedir? Bir kere bütün Midhat Efendi: **Letaif-i Rivayat**’ı, **Küçük Tarihler**’i, **Kırkanbar**’ıyla, **Dağarcık**”.* Bu kitaplar sayesinde edebiyat hastalığına tutulur.³³ Yetiştikten sonra ustasını eleştirmekten çekinmeyen Hâlit Ziya, Ahmet Midhat’ın tercümeleleri için “O, koşarak giden ve koşarken taşıdığı yarisini yolda bırakan tercümeleleri”³⁴ yakıştırmamasını yapacaktır. En dikkate değer övgü ise elbette yetişmesinde doğrudan etkisi olduğu Fatma Aliye’den gelir. Fatma Aliye **Kırkanbar**’ın dilinin sadeliği üzerine şunları söyler:

“***Kırkanbar** benim pek serbest olarak okuyup yazdığım kendi lisan-ı maderzâdımla yazılıyordu. Bu halde şu mecmuanın ne kadar delisi divanesi olduğumu anlarsınız. Ha! Bir şey daha var: O zamanlar ben Fransızcada bu gibi şeylerin ancak çocuklara veyahut gençlere mahsus olarak yazılanlarını okuyabiliyordum. **Kırkanbar**’da ise büyük adamlara hatta âlimlere mahsus denilebilecek şeyleri de okuyor ve pekâla anlıyordum. Artık bundan mütevellit zevkime nihayet mi olur? Hele **Kırkanbar**’da hükema-yı kadîme ile hükema-yı cedideyi mukayeseye dair olan bendi okuduğum zaman kendimi yeniden bir âlemde buldum. Bu bentte tahsil ü taallümü teshil eden kitapların bizde bulunmayıp Avrupa’da bulunduğu hakkındaki söz o zamana kadar Fransızca’ya sarfetmiş olduğum emekten beni pişman etmeyip bilakis o gayrette yine devamıma lüzum gösterdi. Az kalmıştı ki **Kırkanbar** ile biliktifa Fransızca’yı ihmal edeyim. Bu hatamı dahi yine **Kırkanbar** tashih eyledi. Elhasıl bir kadını irşat hususunda **Kırkanbar**’ın tesiri bir erkeğin irşadına hizmet edeceği kadar büyüktür.”³⁵*

Bedir’le başlayan gazeteciliğini, **Devir**’le sürdüren Ahmet Midhat, ard arda yaşadığı kapatma kararları karşısında gazete ve matbaa idare etmeyi bırakmaz. **Dağarcık**’la ilk dergisini yayımlarken, buradaki yazılarının da neden olduğu üç yıldan fazla devam eden bir sürgün cezasına çarptırılır. Rodos’ta çıkardığı **Kırkanbar**’la halkı her zaman bilgilendirmeyi, eğitmeyi vazife edinmiş, güç şartlarda bile yazı faaliyetini sürdürebilmiştir. Sürgün dönüşünde **İttihâd, Osmanlı** ve uzun soluklu **Tercüman-ı Hakikat** gazetelerini çıkararak Ahmet Midhat, her şeyden biraz biraz derken arkasında koca bir külliyat bırakmıştır. Sadece idaresindeki gazete ve dergilerine bakarak Ahmet Midhat’ın okuduğu, üzerine düşündüğü konuların sınırsızlığını görmek mümkün. Bu sınırsızlığı daha net ortaya koymak ve Ahmet Midhat’ın gazete ve dergileri üzerine çalışacak araştırmacılara rehber olması amacıyla **Bedir, Dağarcık ve Kırkanbar**’ın fihristini hazırladık.

³³ Hâlit Ziya UŞAKLIGİL, **Kırk Yıl**, Haz.: Dr. Nur ÖZMEL AKIN, Özgür Yay., 1. Basım, İstanbul, Ocak 2008, s. 152.

³⁴ A. g. k., s. 595.

³⁵ Ahmet Midhat Efendi, **Fatma Aliye Hanım yahut Bir Muharrir-i Osmaniye’nin Neşeti**, Çeviren: Lynda GOODSSELL BLAKE, Haz.: Müge GALİN, İsis Yay., İstanbul Ocak 1998, s. 65-66.

BEDİR, DAĞARCIK VE KIRKANBAR'IN FİHRİSTİ

BEDİR

1288

Matbaa ve İdarehanesi Beyoğlu'nda Büyük Cadde'de Haco Pulo'nun Çarşısı'nda Seneliği 10 altı aylığı 5 üç aylığı 3 mecdiye olup peşinen alınır. Posta ücreti başka. Havadis-i politika, edebiyat, letâif, fûnûn, maliye ve umûr-ı ticariyeden bahseder.

Pazar ve Cuma'dan maada her gün tab u neşr olunur.

Bir nüshası 40 para eder.

14 Eylül Perşembe 1288

Numara: 1

“Mukaddime” s. 1

“Gazetecilik” s. 1-2

“Ahval-i Umumiyye” s. 2-3

“Telgraf” -Viyana-Tahran-Viyana-24 Eylül- s. 3

“Havadis-i Dâhiliye” - “Tevcihât-ı Mülkiye” s. 3

“Teessüf” s. 3-4

“Bedir” s. 4-5

“Suret-i Tercüme” s. 4-7

“Tefrika” -Garip Bir Keşf-i Râz- s. 4-6

“Vilayât” -Bağdat -Havadis-i Garîbe- “Yemen” “İzmir” s. 7-8

“Eğlence” - Tetkihât kelimesinin mana-yı lugavîsi” s. 8

İlânât “Monte Cristo” s. 8

16 Eylül Cumartesi 1288

Numara: 2

“Ahval-i Umumiyye” - Berlin Mülâkâtının Osmanlı'ya Ait Ciheti” s. 1-2

“Bend-i Mahsus” - s. 2-3

“Telgraf”-Peşte 25 Eylül-Paris 26 Eylül-New York 25 Eylül-Berlin 25 Eylül-Peşte 26 Eylül s. 3-4

“Havâdis-i Dâhiliye” s. 4-5

“Tefrika” - Garip Bir Keşf-i Râz- s. 4-5

“Tevcihât-ı Askeriye” s. 5-6

“Bir Haydutun...” s. 5-6

“Madde-i Askeriye” s. 6-7

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014*

“Vilâyât” - Gelibolu s. 7

“Eğlence” s. 7

“İlânât” - İlân-ı Mahsus s. 7-

18 Eylül Pazartesi 1288

Numara: 3

“Ahval-i Umumiyye” - Politikaca Büyük Tebeddül -

“Bend-i Mahsus” - Bâbîâli s.1-3

“Rumeli Demiryolları” hususuyla “Varna Demiryolu” s. 3-4

“Tevcihât-ı Mülkiye” s. 4

“Vilayât” - Tuna-Erzurum-Bosna s. 4-5

“Bir Haydutun...” s. 4-6

“Eğlence” s. 6-8

“Sahib-i İmtiyazın Vekili Mehmet Cevdet” s. 7

“İlânât” - İlân-ı Mahsus s. 7-8

“Fotoğrafçı” - Pascal Sabah Efendi’nin Fotoğrafhanesi s. 8

“Monte Cristo” s. 8

19 Eylül Salı 1288

Numara: 4

“Ahval-i Umumiyye” s. 1

“Bend-i Mahsus - Reji Kaldırılacakmış” s. 1-2

“Telgraf” - Viyana 28 Eylül - Viyana 29 Eylül - Paris 29 Eylül - Perpanya (İspanya) 29 Eylül - Madrid 28 Eylül - Atina 28 Eylül - Madrid 28 Eylül - Londra 28 Eylül - Belgrad 28 Eylül s. 2-3

“İbret Afv Olundu” s. 3-4

“Bir Haydutun...” s. 4-6

“Vilayât”-Bağdat (Zevrâ) -Bursa- s. 5-7

“Havâdis-i Hâriciye” s. 7-8

“Rasathâne-i Âmire” - “Borsa”-Konsolide-Akçe Fiyatı- s. 8

20 Eylül Çarşamba 1288

Numara: 5

“Ahvâl-i Umumiyye” - “Garip Bir Politika” s. 1

“Ahmet Midhat Efendi tarafından Kemal Beyefendi’ye yazılan bir mektup” (İbret’in ilk nüshasında “İstikbal” ser-levhasıyla münderiç olan bend-i mahsusunuz zaman-ı istikbalî öyle bir suretle tasvir eylemiş idi ki zerre kadar hamiyeti Osmanlılar’ın cümlesi istikbalimize bir göz

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

değmesine mecburiyet göstermişti. Bu bend üzerine âmâl-i fikr edenlerin birisi dahi mahlasımızdır.) s. 1-4

“Bir Haydutun.....-mâba'd s. 4-6

“Telgraf” - Paris 30 Eylül - Berlin 30 Eylül - Peşte 30 Eylül - Mısır Kahire 29 Eylül s. 5-6

“Havâdis-i Dâhiliye” - “Tevcihât-ı Mülkiye” s. 6

“Reji'nin Muhasenâtı” s. 6-7

“Vilâyât” - Diyarbekir - Bağdat (Zevrâ) s. 7-8

“Havâdis-i Hâriciye” s. 8

“Eğlence” - Garîbe (Basiret) s. 8

“Borsa” s. 8

21 Eylül Perşembe 1288

Numara: 6

“İhtâr-ı mahsus” s. 1

“Ahvâl-i Umumiyye” s. 1

“Bundan evvelki nüshamızda münderiç bulunan varakaya cevap” s. 1-4

“Bir Haydutun.....” s. 4-6

“Havâdis-i Dahiliye” - “Al Size Bir Havadis Daha! Hem de en garibi” (Ereğli kömür madenlerinin işletilmesi) - “Şikâyet” s. 4-6

“Vilâyât” -Tuna- -Trabzon- s. 6-7

“Havâdis-i Hâriciye” s. 7-8

“Eğlence” - Oldukça Tuhaftır- s. 8

“Rasathâne-i Âmire” - “Borsa”-Konsolide-Akçe Fiyatı- s. 8

“İlânât” - Rusya Tarihi- -Fotoğrafçı- -Monte Cristo- s. 8

23 Eylül Cumartesi 1288

Numara: 7

“Ahvâl-i Umumiyye” - Habeş Fütuhâtı Üzerine Mısır ve İngiltere 1-6

“Bir Haydutun.....” s. 4

“Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - “Mukaddime” s. 4-6

“Telgraf” - Peşte 3 Teşrin-i Evvel s. 6

“Havâdis-i Dâhiliye” s. 6

“Vilâyât” - Karadağ s. 6-7

“Havâdis-i Hâriciye” s. 7

“Eğlence” s. 7

“Rasathâne-i Âmire” - “Borsa”-Konsolide-Akçe Fiyatı- s. 8

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

25 Eylül Pazartesi 1288**Numara: 8**

- “Ahvâl-i Umumiyye” - Şark Meselesinin Ruhu s. 1
 “İttihâd-ı İslâm” s. 1-3
 “Havâdis-i Dâhiliye” s. 4-7
 “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - mâba’d s. 4-6
 “Edebiyat” - Üdebâyı zamandan bir zâtın göndermiş olduğu nazımdır s. 7
 “Eğlence” s. 7-8
 “Fotoğrafçı” - Pascal Sabah Efendi’nin Fotoğrafhanesi s. 8

26 Eylül Salı 1288**Numara: 9**

- “Ahvâl-i Umumiyye” - Muvâzene s. 1-3
 “Muhakeme” s. 3-4
 “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - mâba’d s. 4-6
 “Telgraf” - Paris - Peşte - Viyana - 5 Teşrin-i Evvel s. 5
 “Havâdis-i Dâhiliye” - “Tevcihât-ı Mülkiye” s. 5-7
 “Havâdis-i Hâriciye” - Mühim s. 7-8
 “Eğlence” s. 8
 “Fotoğrafçı” - Pascal Sabah Efendi’nin Fotoğrafhanesi s. 8

27 Eylül Çarşamba 1288**Numara: 10**

- “Ahvâl-i Umumiyye” - Bazı Tedârikât-ı Salihyye s. 1
 “Efkâr-ı Umumiyye” s. 1-3
 “Telgraf” - Paris - Madrid - Roma - Danimarka - 7 Teşrin-i Evvel – Viyana 5 Teşrin-i Evvel s. 3
 “Havâdis-i Dâhiliye” s. 3-5
 “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - mâba’d s. 4-6
 “Vilâyât” - Mektup s. 5-7
 “Havâdis-i Hâriciye” (Ceride-i Askeriyye) s. 7
 “Eğlence” s. 7-8
 “Rusya Tarihi” s. 8
 “Fotoğrafçı” - Pascal Sabah Efendi’nin Fotoğrafhanesi s. 8

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/3 Winter 2014

28 Eylül Perşembe 1288

Numara: 11

- “Ahvâl-i Umumiyye” - Almanya İmparatorluğu Bekâ Bulacak Mı? s. 1-2
“Efkâr-ı Umumiyye Hakkında Dünkü Nüşamızda Münderiç Varakaya Cevap” s. 2
“Layiha-yı Mâba'd” s. 2-3
“Telgraf” - Madrid - Bükreş - Viyana - Londra - Viyana 8 Teşrin-i Evvel s. 3
“Valide Han'ı Keyfiyeti” - Netice-i İfade s. 3-5
“Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - mâba'd s. 4-6
“Vilâyât” - “Eflak Boğdan” - Tuna - İzmir - Sisam s. 6-7
“Havâdis-i Hâriciye” s. 7
“Tercüma-i Hâl” s. 7-8
“Rasathâne-i Âmire” - “Borsa”-Konsolide-Akçe Fiyatı- s. 8

30 Eylül Cumartesi 1288

Numara: 12

- 1-2
“Ahvâl-i Umumiyye” - “Almanya mı Rusya'yı Aldatacak yoksa Rusya Almanya'yı mı?” s.
“Acayip Bir Fıkra” s. 2-4
“Telgraf” - Viyana - Paris 10 Teşrin-i Evvel - Peşte - Paris 9 Teşrin-i Evvel - Londra 8
Teşrin-i Evvel s. 4
“Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - mâba'd s. 4-6
“Havâdis-i Dâhiliye” - “Tevcihât-ı Mülkiye” s. 5-7
“Vilâyât” s. 7-8
“Havâdis-i Hâriciye” s. 8
“Rasathâne-i Âmire” - “Borsa”-Konsolide-Akçe Fiyatı- s. 8
“İlânât” s. 8
“Gönül Eğlencesi Ülfet” s. 8

1 Teşrin-i Evvel Pazartesi 1288

Numara: 13

- “Ahvâl-i Umumiyye” - “Almanya ile Rusya'nın yek-diğerine Karşı Hud'ası” s. 1
“Devletimizden Bir Zâtın Şükrânesi” s. 2-3
“Telgraf” - Peşte - Tahran 11 Teşrin-i Evvel s. 3
“Havâdis-i Dâhiliye” s. 3-6
“Tefrika” - “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” - mâba'd / İntihâ
s. 4-5
“İnsan” - “İftitâh-ı Kelâm” s. 5-6

Turkish Studies

- “Sanayi İçin Yeni Bir Keşif” s. 6-7
 “Vilâyât” - Mısır s. 7
 “Mektûb-ı Mahsus” - Rusçuk s. 7
 “Eğlence” s. 7-8
 “İlânât” s. 8
 “Gönül Eğlencesi Ülfet” s. 8
 “Rusya Tarihi” s. 8

DAĞARCİK

Bazı müntehabât-ı âsâr ile fûnûnun delâlet ettiği birtakım garâib-i keşfiyât ve hükemâ-yı mütekaddîin ve müteahhirîn tarafından irâd edilen muhâkemât-ı müfideyi ve bazı terâcim-i ahvâli hâvîdir.

Muharriri: Ahmet Midhat

Fiyatı 4 kuruştur.

İlk defa olmak üzere muharririn zâtına mahsus matbaada basıldı.

İstanbul

1288

Numara: 1/1288

- “İfâde-i Merâm” s. 2-3
 “Kitap Mütâlaası” s. 3-6
 “Güzerân-ı Hayat” s. 6-7
 “Ahmet Midhat” s. 7-10
 “Diyojen’in Tercüme-i Hâli” s. 10-15
 “Hayvanât’ta Efkâr-ı Cemiyet” s. 15-16
 “Karıncalar” s. 16-20
 “Osmanlıca’nın Islahı” s. 20-25
 “Arzın Kadri” s. 25-26
 “İlm ile Fen” s. 26-29
 “Kırım Muharebesinin Bidâyeti” s. 26-32

Numara: 2/1288

- “Kırım Muharebesinin Bidâyeti” (Geçen numaradan mâba’d) s. 34-35
 “Bizim Ekrem Beyefendi tarafından mektup ‘Dağarcık Müellifine’ s. 35-37 Mahmud Ekrem
 “İntikam” s. 37-38 Bacon
 “Hissiyât u Münâsib” s. 38 Bacon
 “Ahablık s. 38-39 Şansölye Bacon

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/3 Winter 2014

“Amerika Ormanları” s. 39 Chateaubriand / Mütercim Mahmud Ekrem

“İnsan” s. 40-49

“Velâdet” s. 49-52

“Diyojen’in Bazı Hikemiyât u Menâkıbı” s. 52-54

“Teavün ve Tenâsür” s. 54-63

“Hayvanât” s. 63-64 Voltaire / Mütercim Mahmud Ekrem

Numara: 3/1288

“Hayvanâtın hissi hakkında Ekrem Bey’in mütalaası” s. 66-68

“Mektup” s. 68 Mektubî-i Harciye Hilâfesinden Reşad

“Manzûme” s. 68-70

“Fransa Şiirinden (Gilbert)’in “Elem-i Âşkiye” unvanındaki neşidesinin nesre tercümesidir” s. 70-73 / Şansölye Bacon / Mütercim Mahmud Ekrem

“Ağız hakkında ilm-i kıyafetçe bazı malumat” s. 74-75 / (Doktor .....’nin Risalesinden Mütercim”

“Yahudilerin Bazı Âdâtı” s. 75-80

“Felsefe ve Felâsife” s. 80-86

“Arzın Biele ile Tesâdümü” s. 86-89

“Ahmet Midhat’ın İzahâtı” s. 89-90

“Tarih” s. 90-93

“Tarihin Mahiyet ve Menfaati” s. 93-95

“Tarihin Me’ hazları” s. 95-96

Numara: 4/1288

“Tarihin Mahiyet ve Menafi’ ve Me’ hazları Hakkında Bir Makale (mâba’d) s. 98-99

“Duvarın Bir Sada” -İkinci nüshada münderiç “Velâdet” bendine zeyl- “Bir Mülâhaza-i Diniyye” s. 99-105

“Raks” s. 105-108

“İnsan” - “Dünyada İnsanın Zuhûru” (İkinci numarada “İnsan” bendine zeyl) s. 109-117

“Güvercinler” s. 117-120

“Felsefe ve Felâsife Hakkında Bir Makale” (3 numaradan mâba’d) s. 121-124

“Mektup” s. 125

“Medeniyet-i Bedeviyet” s. 125-128

Numara: 5/1288

“Dördüncü *Dağarcık*’ta münderiç Medeniyet-i Bedeviyet’in mâba’dı” s. 130-131

“Şarâbiyye” (Mahmud Ekrem) s. 131

“Müşârü’n-ileyh Ebussuud’un ‘Tahassür-nâme’ kasidesini takliden bir gazel” s. 131-132

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- “Mektup” (Mütercim Mahmud Ekrem) s. 132-133
- “Cezâ-yı İdam” (İdam Cezası hakkında bir hâkim ile bir avukat meyanında muhavere) s. 133-138
- “Büyük Frederic’in Hikemiyâtı” s. 138-141
- “Sabah” s. 141-148
- “Felsefenin Sergüzeşt-i Ahvâli” s. 148-155
- “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Muvâzene-i Efkârı” (*Bedir* Gazetesi Tefrikasından) s. 155-160

Numara: 6/1288

- “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” (Mâba’d) s. 162-168
- “Osmanlı Üdebâsından Bir Hanımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektup
(Aynen değil hülâseten derc edilmiştir.) s. 168-172
- “Mektup” Midhat Efendi’ye s. 172 (Size muhabbeti olan hocalardan birisi) “Teşekkür” s. 172 (Ahmet Midhat)
- “Kunduz Nâm Hayvanın Ahvâl-i Garîbesi” s. 173-177
- “Raks Hakkında Ekrem Bey’in Mütalaası” (*Dağarcık* müellifi Ahmet Midhat Efendi’ye) s. 177-179
- “Ahlâk” / Buhl ü İsrâf s. 179-182
- “Esâtir-i Evvelîn” s. 182-183
- “Venüs” s. 183-188
- “Filozof-ı Meşhur Voltaire” s. 188-192

Numara: 7/1288

- “Filozof-ı Meşhur Voltaire’in Tercüme-i Hâlinden” (Mâba’d) s. 194
- “Fakr u Gınâ” s. 194-199
- “Avrupa Köpekleriyle İstanbul Köpekleri Hakkında Ekrem Bey’in Bir Muvâzenesi” s. 199-204
- “Mütâlaa ve Mübâhaseden İstifadenin Tarîki” s. 204-206
- “Bülbülün Ahvâl-i Âşıkânesi” s. 206-209
- “Engizisyon” s. 209-215
- “Her Şey Bizimle Beraber Vefat Etmez” s. 215-216
- “Ahmet Midhat’ın Mülâhazası” s. 216-218
- “Kim Kimi Nasıl Tekfir Edebiliyor?” s. 219-222
- “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı” (Mâba’d) - “Cemiyet-i Medeniyye” s. 222-225

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Numara: 8/1288

“Hürriyet Hakkında Muvâzeneden” (Mâba'd) s. 226

“Örümcekler” s. 226-229

“Meşâhir-i Fâzılâ-yı İslamiye'den İmam Fahreddin Razi Hazretleri” s. 229-234

“Redd-i İtirâz ve İzâh-ı Hakikat” s. 234-239

“Mebâhis-i Muhtelifi” - Birinci Mesele: “Mebde ve Ma'ad” - İkinci Mesele: “Adem ü Nesnâs” - Üçüncü Mesele: “Kısâs” - “Hâtîme” s. 239-250

“Âlem-i İşret” s. 250-253

“Osmanlı Kütüb-i Atıkasını Karıştırdıkça Frenklere Gülmemek Elimizden Gelmiyor” s. 253-256

Numara: 9/1289

“Fikr-i Tahrîb ve Fikr-i Ta'yîr” s. 258-265

“İttihâd-ı İnsân” s. 265-267 (Mütercim Ali Kemal)

“Âlem-i Nebâtât” s. 267-270

“Kürre-i Arzın Fen Nazarında Keyfiyet-i Teşekkülü” s. 271-278

“Hayvânâtın Hissi” s. 278-282

“Kürre-i Arza Hurde-bîn ile Bir Nazar” s. 282-288

Numara: 10/1289

“Kırım Muharebesi Vuku'u” (Mâba'd-Numara 9) s. 290-291

“Küften Yosundan Ne Umarsınız?” s. 291-294

“Kânûn-ı Münazara” hakkında bir iki söz s. 295-301

“Garip Bir Seyir” s. 301-304

“Arılar Cemiyeti” s. 304-308

“Gözleve Muharebesi” s. 308-312

“Baobab Denilen Ağaç Hakkında Malumat” (İmza: Mekteb-i Tıbbiye Dokuzuncu Sınıf Şâkirdânından Şakir İbrahim) s. 313-315

“İnsan Tenhâ Büyüse Ne Olur? s. 315-320

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

KIRKANBAR

Maarif edebiyat terâcim-i ahvâl ve letâiften bahs eder on beş yirmi günde bir çıkar mecmuadır.

Sahibi: Mehmed Cevdet

Fiyatı

4

İlk defa olarak Beyoğlu'nda Haçopulo Çarşısı'nda On Üç Numaralı Matbaa'da Basılmıştır.

İstanbul

1290

Numara: 1/1290

“Mukaddime” s. 2-3

“Aşk” s. 3-8

“Fen menâfi'l-ruh nazarında feyz-i aşk” s. 8-10

“Aşkın Tenevvü ve Ta'mimi” s. 10-13

“Aşkın Hayvanâтта Dahi Mevcudu” s. 13-15

“İskoçya Kraliçesi Marry Stuart'ın Tercüme-i Hâli” s. 15-25

“Dürbünün Fransa'da Birinci Defa Olarak Rü'yeti Üzerine *Pierre Rastval* nâm Gazetesinin Bundan 264 Sene Mukaddem Yazmış Olduğu BendinTercümesi” s. 25-26

“Bir Küçük Muvâzene-i Hikemiyye” s. 26-27

“Edebiyat (Edeb) Ser-levhasıyla Bir Bend” s. 28-30

“Beyt-i Arabî” s. 30-31

“Fıkra-i Edebiyye” s. 31-32

“Türkçe Bir Beyit” s. 32

Numara: 2/1290

“Memâlik-i İslâmiyye Coğrafyası / Fas Padişahlığı: Tayin-i mevki ve hududu-Ahvâl-i zemin ve hevâsı-Dağlar-Nehirler-Nüfus-Taksimât-ı arziyesi-İdare-i mülkiyesi-İdare-i askeriyesi-Şehr ü kasbât-ı meşkûresi-Limanlar-Halkın efkâr-ı mükemmelesi s. 34-41

“Amerika-yı Şimâlî Vahşilerinin Bir Reisi” s. 41-43

“Hâlid Beyefendi'nin Enmûzecinden Tarif-i Fesahat” s. 43

“Hâlid Beyefendi'nin Enmûzecinden Tenâfür” s. 43-45

“Bir Vahşi ile Muhavere” s. 45-49

“İskoçya Kraliçesi Marry Stuart'ın Tercüme-i Hâlinden Mâba'd” s. 49-64

Numara: 3/1290**Turkish Studies**

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- “Çerkezistan’da Usûl-i Hükümet ve Sûret-i Medeniyet” s. 66-76
“Fransız Ahlâkıyla İngiliz Ahlâkının Muvâzene ve Mukabelesi” s. 76-80
“Bir Makine Temaşasından Ne İbret Alabiliriz?” s. 80-83
“Marry Stuart’ın Tercüme-i Hâlinin Mâba’dı ve Nihayeti” s. 83-84
“Bazı Kuşlara Mızıkâ Talimi” s. 84-86
“Tenvîrin En Eslem Sureti” s. 87-89
“Fıkra” s. 89
“Gerçekten Garibe” s. 89-90
“İngilizlerin Bazı Hikemiyât ve Durûb-ı Emsâli” s. 90-91
“Hem Ziyaret Hem Ticaret” s. 91-94
“Medeniyet Ne Eski Ne Garip Ne Meçhul Bir Şeydir!” s. 94-96

Numara: 4/1290

- “Üçüncü Nüshada Münderiç-Medeniyet Ne Eski Ne Garip Ne Meçhul Bir Şeydir Serlevhalı Bendin Mâba’dı” s. 98-105
“İlzâmın en tatlısı” s. 106
“Bommel’in Hakîmâtından” (Bommel Voltaire’in hem asrî olup hem müşârünileyh adeta rekabet ve müsabakat etmiş erbâb-ı kalemdendir.) s. 106
“Vahşilerin Bilmecesi” s. 106-107
“Hikâye Tasvir ve Tahriri” s. 107-112
“Paris Kütüphaneleriyle Avrupa’nın Bazı Şehirlerinde Kütüphaneler” s. 112-115
“Gülmek ve Ağlamak” s. 115-118
“Oyunlar Hakkında Bazı Malumat ve Muhakemât” s. 118-121
“Cehalet Bir Milletın Mûcib-i Esareti Olur” s. 121-124
“Dişleri Temizlemek ve Ağartmak İçin En Eslem Yol” s. 124
“Bir Vahşideki Dikkatin Derecesi” s. 124-125
“Edebiyat-Eş’âr-ı Arabiyye-Ayine-i Tercümesi” s. 125-127
“Letâif-Hâce-i Nasreddin-i Cedid” s. 127-128
“Tiyatro-Pazartesi Gecesi” s. 127
“Karıkoca Kavgası / Komedyası” s. 128

Numara: 5/1290

- “Fahr’ül-islam Barbaros Kardeşler” s. 130
“Oruç Kaptan Hayrettin Paşa” s. 130-131
“Barbarosların İbtidâ-yı Neş’etleri” s. 131-133
“Hayrettin’in Korsanlıkta Derece-i Kemâli” s. 133-134-
“Feth-i Cezayir” s. 134-136

Turkish Studies

- “Ténès (Tenez) Seferi” s. 136
 “Bazı Tanzimat” s. 136
 “Tilmisan’ın Fethi” s. 136-137
 “Oruç Kaptan’ın Kahramanâne Şehâdeti” s. 137-138
 “Hayrettin Bey’in Bir Büyük Ye’sten Bir Büyük Ümide İntikali” s. 138-139
 “Hayrettin Bey’in Cezayir’e Âmir İntihâb Olunduğu” s. 139-140
 “İspanyalı Andrea Doria Kaptan” s. 140-142
 “Hayrettin Bey’in Huzûr-ı Hümayun’a Me’sûlü s. 141-142
 “Kaptan-ı Derya Hayrettin Paşa s. 142-144
 “Körfez Vak’ası” s. 144-145
 “Venedik Sahili’nin Gâreti” s. 145
 “Venedik Gâretinin Mahsulü” s. 145
 “Akdeniz’de Bir Geşt ü Güzâr” s. 145-146
 “Cihâd-ı Ekber Hayrettin Paşa” s. 146-147
 “Rihlet-i Hayrettin Paşa” s. 147
 “Amerika Medeniyet-i Kadîme Hakkında Malumat-ı Mühimme” s. 147-151
 “Balon ile Gökyüzünde Seyahat Müyesser Olacak Mı?” s. 151-157
 “Korkunun Su-i Tesirâtı” s. 157-160

Numara: 6/1291

- “Mevrid-i Hayat”-“Dîbâce-Birinci kısım-İkinci kısım-Üçüncü kısım-Dördüncü kısım-Beşinci kısım-Altıncı kısım-Yedinci kısım-Sekizinci kısım-Dokuzuncu kısım” s. 162-169
 “Yazı Yazmak Hakkında Bazı Malumat”-Hülâsa-i mevâdd-ı mûnderice s. 169-177
 “Bir Yazının Tebeddülât-ı Cismiyyesi-Tebeddülât-ı Vâkıanın Esbâb-ı Mûcibesi” s. 178
 “Hararet-Rüzgâr-Su” 178-179
 “Bu Üç Kuvvetten Neş’et Eden Esbâb-ı Sâir s. 179
 “Yanardağ Sademâtı” s. 179
 “Denizden Zuhûr Eden Adalar” s. 180
 “Dağ Kadidleri” s. 180-182
 “Arz-ı Siyer” s. 182
 “Dağlarca Tebeddülât-ı Saire” s. 182
 “Denizin Suyu Artar mı Eksilir mi?” s. 183
 “Sevâhil-i Bahrın Tebeddülü” s. 183-184
 “Netice” s. 184
 “Kedi Hakkında Bazı Malumat” s. 184-188

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/3 Winter 2014

“Hikmet” s. 188

“Hükemâdan Pascal’ın Hayatla Rüyayı Sûret-i Muvâzenesi s. 188-190

“Letâif” s. 190-191

“Tuhaf Bir Tecrübe” s. 191-192

“Tuhaf Bir Fıkra” s. 192

“Fıkra” s. 192

Numara: 7/1291

“Roma Devlet-i Azimesinin İbtidâ-yı Teşekkülü”, “Rhea Silvia”, “Romus ve Romulus”, “Roma’nın Pây-ı Taht Hâline Girişi”, “Romulus Akıbet-i Hâli” s. 194-199

“Ömür” s. 199-206

“Ahlâk” - “Kibir ve Meskenet” s. 206-208

“Dünyanın Direği Hakkında Milletlerin Akâyid-i Acîbesi” s. 208

“Kleopatra’nın Tercüme-i Hâli” s. 209-224

Numara: 8/1291

“Kleopatra’nın Tercüme-i Hâli’nden Mâba’d” s. 226-239

“İmam Fahreddin Razi Hazretlerinin Âhir Eyyâmında Söyledikleri Bir Nazm-ı Pür-Hikemdir-“Ayine-i Tercümesi-Muhakemât” s. 240-242

“Sultan Veled Hazretleri’nin Rûbab-nâmelerinden Bir Parça” s. 242

“Ayine-i Tercümesi” s. 242

“İzah” s. 243

“Ahlâk-ı Tebâyi” s. 244-249

“Çin Kudemâ-yı Hükemâsından Konfüçyüs’ün ‘Meskenet-i Ebnâ-yı Âdem’ Ser-levhalı Bir Makalesinin Tercümesi” s. 249-252

“Küçük Bir Mülâhaza” s. 252-253

“Bir Filozofun Tekmil-i Tahsil Eden Şâkirdine Ettiği Vasiyettir” s. 253

“Mizân-ı Hikmet” s. 253-255

“Bazı Düsturlar” s. 255-256

Numara: 9/1291

“Heyet-i Âlem Hakkında Yunanîlerin Akâid-i Acîbe ve Malumât-ı Garîbesi”-“Şekl-i Arz”-“Coğrafya-yı Kadîm” s. 258-260

“Muhakeme” s. 260

“Akıncılar-Akıncıların aslı-Akıncıların bedâyet-i hâli-Akıncıların sûret-i idareleri-Bir mahalle akın etmek ne demektir?-Akıncılardan ayrılan dalkılıç ve serdengeçti kısmı-Avrupaca nerelere kadar akınlar ettiler?-Prenses Patricia’ya akıncıların gösterdiği garip bir gelin alayı-Akıncıların sebeb-i inkırâzı-Akıncıları hukuk-ı milel ne nazarla görür?” s. 261-268

“Timurleng’in Canlı Kölesi” s. 269

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- “Avrupa Nüfusunun Nisbet-i Terakkisi” s. 270
 “Eş’âr-ı Hikemiyye” s. 270
 “Ayine-i Tercümesi” s. 270-271
 “Muhakeme” s. 270
 “Kıt’a” s. 271
 “Ayine-i Tercümesi” s. 271
 “Muhakeme” s. 271-272
 “Amazonlar yani Cengâverân-ı Zenân” s. 272-278
 “Laponya Seyahatnâmesi” s. 278-279
 “Varşova’dan Petersburg’a Azimet” s. 279-280
 “Petersburg” s. 280-281
 “Petersburg’dan Volsk’a” 281-283
 “Volsk Kasabası” s. 283
 “Volsk’tan Arkhangelsk’e Azimet” s. 283
 “Arkhangelsk” s. 284
 “Kandalaksha’ya Azimet ve Birçok Arşın Adımlarla Ülfet” s. 284-285
 “Güneşi Kaplayan Sinekler” s. 285-286
 “Kula’ya Azimet” s. 286
 “Şimal Kayıkları” s. 286
 “Kimsenin Aklına Gelmemiş Bir Merkep” s. 286-288
 “Yirmi Üç Saat Gündüze Mukabil Bir Saat Gece” s. 287
 “Avrupa Müntehâ-yı Şimâline Muvasalat” s. 287
 “Gün Hesabına İmkân Kalmadığı” s. 288
 “Maşrık Magrib Bir Noktada İctima Etmiş” s. 288

Numara: 10/1291

“Laponya Seyahatnâmesi’nden Mâba’d”-Kutb-ı Şimâlî-İki ay mümted olan bir gün-Gün isimlerine adem-i ihtiyaç-Saat isti’ mâline lüzum olmadığı-Laponya ziraatinin sürat-i husûlü-Sunûf-ı ahâlisi-..... Kasabası’nda bir kış imrâr-ı evkât-Kışın suret-i meşy ve hareket-Yirmi üç saat geceye mukabil yarım saat gündüz-İki ay mümted olan gece-Fecr-i şimâli-Orman yangınları-Laponya’da sayd ü şikâr-Avdet-Hâtime s. 290-297

“Yamyamlık Yani İnsan Eti Yemek-Yamyamlık hakkında kanun-ı tabiat ahkâmı-Bir vahşinin oğluna garip vasiyeti-Yamyamlıkları tahakkuk etmiş olan bazı akvâm-Méduse Fırkateyni halkının hayret-fezâ bir mecburiyetle mecbur olduğu bir yamyamlık-Yamyamlığı icbâr eden bazı esbâb-ı sâire-Netice-i muhakeme s. 297-303

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/3 Winter 2014

“Rusya İmparatoriçesi Meşhur Katerina'nın Meşâhir-i Hükemâdan Dalamber'e Kendi İnşâsı ve Hatt-ı Destiyle Yazmış Olduğu Bir Mektubun Harfîyen Tercümesidir”-Sûret-i mektup-Zeyl s. 303-305

“İttılâ-yı Beşerin Hududu ve Voltaire'den Ayine-i Tercümesi”-Mukabele-Hudûd-ı ittlâ' niçin dardır?-Dar olan ittlâ'ı ne kadar açabilmışız?-İttılâ'ımız daha ziyade tesvî edilemez mi?-Netice-i kelâm s. 305-310

“Nevrestegân-ı Etfâl” (Bir zât tarafından gayet nev-zemin olarak kaleme alınmış makale-i latifedir.) s. 310-312

“Kırkanbar Tarafından İlave” s. 312

“Kömür Çarpması Hakkında Malumat / Doktor Şakir İbrahim s. 313-315

“Letâif: Bundan Üç Bin Sene Sonra Dünya Ne Hâle Girecek?” s. 315-318

“Hasetin Derecâtı” / Fıkra 1-6 s. 318-320

Numara: 11/1291

“İhtâr s. 322

“Ahvâl-i İnsan: Hayat-Vesâit-i hazm-Ağız” s. 322-325

“Terâcim-i Ahvâl: Hazret-i İmâm-ı Âzam” s. 325-330

“Ulûm-ı Tabiiyye: Semâ-Mahiyet-Cû-yı semâ-Vüs'at-i semâ-Zihn-i beşerde olan vüs'atin vüs'at-i semâ ile muvâzenesi-Semâda görülen rengin mahiyeti-Cû içindeki mevcûdât-Tahavvûlât-ı Semâviyye-Mevâidd” s. 331-336

“Tarih: Osmanlı Tarihi'nin cihet-i şairânesi-Mukaddime-Sultan Osman'ın kable'l-saltana bir alakası-Keşiş Dağı-Bir sayyâd-ı hümâyun-baht-Hümâ-yı tab'ın bir şikâre şikâr olduğu bir ye's-i muvakkat s. 336-343

“Keşfiyât-ı Sanaiyye: Züccaciye-Camcılık hakkında hülâsa-i malumât-ı tarihiyye-Cam denilen hamir nasıl vücuda getirilir?-Renksiz ve renkli cam-Billur-Ameliyat-ı züccaciyenin taksimi-..... camların sûret-i imâli-İşte ..... mastah camlar böyle imal olunur/Derûnî ..... camlar-“Her nev' cam çanakları-Hâtime” s. 343-348

“Letâif: Bir mütecâhilin fahriyyesi-Hüküm” s. 348-352

Numara: 12/1291

“Mütenevvia: Mektep Arkadaşı Kardeş Demektir” s. 354-356

Yine mütenevvia'dan: Havass-ı Mıknatısiyye yahut Âhir Zaman Sihirbazlığı-Mukaddime-Havâss-ı mıknatısiyyenin mebâdi-i şüyû'u-Müsmir mıknatıs hayvaniyi nasıl kullanır idi?” s. 356-364

“Terâcim-i Ahvâl: İmâm-ı Yusuf Ramallah” s. 364-369

“Ahvâl-i Âlem: Mukaddime-Londra-Londra'nın mahallâtından bazıları” s. 369-373

“Ulûm-ı Tabiiyye: Kürre-i hevâ-Kürre-i hevânın mahiyeti-Mevadd-ı müteşekkile-i kürre-i hevâ-Kürre-i hevânın mikdâr-ı cesâmeti-Kürre-i hevânın rengi-Hâtime” s. 373-376

“Ahvâl-i İnsan”: Vesâit-i hazm-Mide-Karaciğer-..... keseleri ve kanalları-Hâtime” s. 376-379

“Hikmet” s. 379-384

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Numara: 13/1291

“Tarih” s. 386-387

“Fıkra 5: Muhabbette Müşâreket” s. 387-388

“Fıkra 6: Tebşir-i Manevi” s. 388-390

“Fıkra 7: Nigâh-ı Şer’î-Hâtime” 390-392

“Hikmet” s. 392-395

“..... Hikemiyâtından: ‘Vatan’ lafzının envâ’ı ahkâmı ve her hükmün muvâzene-i hikemiyesi” s. 395-403

“Ulûm-ı Tabiiyye: Rüzgâr-Rüzgârın kuvvet-i mütefâvitesi-Rüzgârın fusûl-ı erbaaya nisbeti-Mevsim rüzgârları-Kürre-i hevâ içinde rüzgârların teşkil eylediği anafolar- s. 403-408

“Ahvâl-i İnsân: Keyfiyet-i Hazm” s. 408-411

“Ahvâl-i Âlem: Londra-Bazı Ebniyye-i Aliyyesi” s. 411-416

Numara: 14/1291

“Ahvâl-i Âlem: Mâba’d-Kiliseler-İlmî, edebî, sanayî cemiyetler, müzeler, mektepler, matbaalar ve tiyatrolar- Vatan-ı Müşterek-Vatan-ı Siyâsî-Hâtime” s. 418-423

“Mütenevvia: Havass-ı Mıknatıs yahut Âhir Zaman Sihirbazlığı” s. 423-429

“Tarih: Osmanlı Tarihi’nin Kısm-ı Şâirânesi-Sultan Orhan’ın Nedimesiyle İzdivâc-ı Kahramânânesi-Fıkra I: Osmanlıların Mebâdi-i Terakkiyatından Bir Nebze-Fıkra 2: Osmaniyân-ı Mahsûd-ı Cihân-Fıkra 3: Kazma Kuyuyu Kendin Düşersin-Fıkra 4: Kazdığı Kuyuya Kendisi Düştü-Fıkra 5: Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe-Fıkra 7: Gönül Zorla Avlanmaz Kendisi Tutulur s. 429-437

“Âyine-i Terâcim: Aynacılık-Ayna İmaline Sâlih Camlar Nasıl Tehiyye Edilir?-Ayna Sırının Mahiyeti-Sırın Aynaya Süret-i Tatbiki-Aynanın Mukabilinde Bulunan Eşyayı Nasıl Aksettirdiğine Dair Hikmet-i Tabiiyyece İki Söz-Hâtime s. 437-444

“Letâif” s. 444-445

“Falcı Karı” s. 445-448

Numara: 15/1291

“Tarih: Tarih-i Osmânî’nin Kısm-ı Şâirânesi Abdurrahim’in Hem Bir Kale Hem de Bir Gönül Fethetmiş” - Fıkra 1: “Osmâniyân-ı Dil-âşub” - Fıkra 2: “Aydos Muhasarası” - Fıkra 3: “Aşkın Yıldırım Kadar Sûrat-i Tesiri” - Fıkra 4: “Vücudumu İp ve Gönülümü Zülfü Teliyle Çekiyor” - Fıkra 5: “Kale Feth ..... Kale-i Dil Dahi” s. 450-456

“Ahvâl-i İnsan: Vesâit-i cerbân-ı dem” - “Kalp” - “Akciğer” - “.....” - “Hâtime” s. 456-463

“Mütenevvia: Kuvve-i Mıknatısiyye yahut Âhir Zaman Sihirbazlığı” s. 463-468

“Hikmet: Efendim Ne Yapayım Ki Filozof Olayım?” s. 468-471

“Ulûm-ı tabiiyye: Kavs-i Kuzah-Ziyanın İn’ikas ve İnkısâr-ı Tahlili-Ziyanın Yedi Renkten İbaret Olduğunun İsbatı-Kavs-i Kuzahın Keyfiyet-i Teşekkülü-Kavs-i Kuzak Niçin Münhani’ş-şekl Olur?-Kavs-i Kuzahın Ta’dadı-Kavs-i Kuzah Hakkında Bazı Akâyid-i Garîbe-Gece Görülen Kavs-i Kuzah” s. 471-475

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

“Ahvâl-i Âlem: Londra-Londra'nın Bazı Acayibi-Köprüler-Bazı Husûsât-ı Müteferrika-Londra'da Yalnız Elli Tane Sigorta Kumpanyası Vardır-Londra Hakkında Birkaç Malumat-ı Tarihiyye-Hâtime” s. 476-479

“Letâif: Bir Saniyelik Aşka Cevâb-ı Layık” s. 479-480

Numara: 16/1291

“Tarih: Tarihin Garip Rivayetlerinden Roma'nın Kanlı Tiyatroları-Mukaddime-i Makâmende Bir İki Söz-Anfi Tiyatro-Kanlı Oyunların Envâ'ı-İnsan ile Hayvan Arasındaki Oyunlar-İnsanın İnsan ile İcrâ Eylediği Kanlı Oyun-Hâtime” s. 482-486

“Ahvâl-i Âlem: Londra Kalesi” s. 486-489

“Aynen Terâcim: Zekâ-yı Hayvânât-Kütüphane-i İ'câzdan Tercüme Olunmuştur-‘Jako’ Denilen Bir Nev’ Papağanda Görülen Zekanın Derecesi” s. 489-494

“Terâcim-i Ahvâl” s. 494-501

“Ulûm- Tabiiyye: Fecr-i Şimâlî-Fecr-i Şimâlî'nin Mahiyeti-Fecr-i Şimâlî'nin Esbâb-ı Zuhûru-Fecr-i Şimâlî'nin Memâlik-i Şimâliye'ye Hüsni Hizmeti- s. 501-504

“Hikemiyât: Âleme Rağbet Edip Etmemek Hususunda-Âlemde Köpek Gibi Yaşamaktaki Hikmet-Kârün Gibi Yaşamakta Ne Hikmet Vardır?-Bu Dört Efkârdan Nasıl Bir Fikir Çıkarılabilir? s. 504-511

“Letâif: Köprü” s. 511-512

Numara: 17/1291

“Mütenevvia: Kuvve-i Mıknatısiyye yahut Âhir-i Zaman Sihirbazlığı” s. 514-520

“Hikmet-i Tabiiyye: Bulut-Bulutun Mahiyeti-Bulutlarda Görülen Elvân-Bulutların İrtifa'ı-Bulutların Sebeb-i Tenezzül ve İrtifa'ı-Bulutun Rüzgâra Nisbeti-Hâtime” s. 520-524

“Ahvâl-i İnsan” s. 524-527

“Terâcim-i Ahvâl: Hakîm-i Meşhur Aristo” s. 527-532

“Ahvâl-i Âlem: Paris-Paris'in Londra'ya Nisbeti-Paris'in Terakkiyât-ı İlmiyyesi-Dershaneler ve Medreseler-Kütüphaneler Müzeler Vesaireler” s. 532-537

“Aynen Terâcim: Hakîm-i Meşhur Newton'un Bir Mektubu” s. 537-541

“Keşfiyat-ı Sanaiyye: Dürbün İcadı” s. 541-544

Numara: 18/1291

“Keşfiyat-ı Sanaiyye: Dürbünün Envâ'ı” s. 546-548

“Ahvâl-i İnsan: Keyfiyet-i Hayat-Hayatın Tarifi-Hayat Nereden Geliyor?-Ölüm Neden İbarettir?-Netice-i Kelâm-Hâtime” s. 548-552

“Hikmet-i Tabiiyye: Yağmur, Kar, Dolu-Yağmur-Suların Bulut Hâline Keyfiyet-i İnkılâbı-Bulutların Yağmur Hâline Keyfiyet-i İnkılâbı-Buluttan Nüzûl Ettiği Halde Yere Vâsıl Olamayan Bârân-Yağmurun Çok Yağdığı Yerler İle Yağmurlu Günleri Çok Olan Yerler-Mizân-ı Bârân-Kan Yağmuru-Deniz Sularının Tatlı Suya İnkılâbı-Kar-Karın Şekil ve Sureti-Kırmızı Kar-Dolu-Hâtime” s. 552-558

“Mütenevvia: Havass-ı Mıknatısiyye yahut Âhir Zaman Sihirbazlığı” s. 558-561

“Terâcim-i Ahvâl” s. 561-570

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

“Mütenevvia: Aristo’nun Muhakeme-i Âsârı” s. 570-575

“Letâif: bir Lam Elif Bendine İlave-i Efkârı” s. 575-576

Numara: 19/1291

“Tarih: Fransa Tarihi’nin Devr-i Şehvânîsi-XV. Lui’ye Kadar Fransa Ahvâl-i Umûmiyesinden Bir Nebze-XV. Lui-Madame Pompadour Devri-Madame de Pompadour Kralı Nasıl Eğlendirirdi?-Bir Devletin Bir Karı Parmağı Üzerinde Dönüşü- Madame Pompadour’un Vefatıyla Servetinin Derecesi” s. 578-587

“Hikemiyâtan: Felsefenin Ahlâka Verdiği Ehemmiyetin Derecesi-Ahlâkın En Âdi Mertebesinin Medeniyete Tatbiki-Ahlâkın İkinci Mertebesinin Hukuka Tatbiki-Bu Fıkrayı Şerh Eder Bir Vaka/Latife” s. 588-593

“Mütenevvia: Havass-ı Mıknatısiyye yahut Âhir Zaman Sihirbazlığı” s. 593-600

“Bend-i Mahsus-ı Fevkalâde” s. 600-608

Numara: 20/1292

“Mütenevvia: Havass-ı Mıknatısiyye yahut Âhir Zaman Sihirbazlığı” s. 610-615

“Bend-i Mahsûs-ı Fevkalâde: Teceddüdât-ı Cedidemiz Üzerine Muhtaç Olduğumuz Kitaplarla Usûl-i Tahsilimizin Tarîk-i Eslemi-Tekmil-i Tahsil Edecek Talebeye Mahsus Kitaplar” s. 615-621

“Tarih: Fransa Tarihi’nin Devr-i Şehvânîsi-Madame ..... Devri” s. 621-627

“Ahvâl-i Âlem: Paris-İlmî Cemiyetler-Hayrât ve Mübarât-Paris’te Sanayi’in Derecesi-Tiyatro ve Eğlence Mahalleri-Şehrin Taksimâtı ve Umûr-ı Zabtiyesi” s. 628-632

“Ulûm-ı Tabiiyye: Şimşek, Gökğürültüsü, Yıldırım-Bazı Hafif İtirazlara Kuvvetli Mukabele-Ra’d ve Berfin Hevâca Olan Tesirâtı-Yıldırım Darbıyla Vefat Etmekteki Sühûlet” s. 632-635

“Keşfiyât-ı Sanaiyye: Hurde-bîn yani Mikroskop-Hurde-bîn Hakkında Malumat-ı Tarihiyye-Mikroskopun Envâ’ı-Hurde-bîn Mürekkep-Herde-bîn Şemsi-Hâtîme” s. 635-638

“Hikemiyâtan: Bir Makine Temaşasından Ne Alabiliriz? Makalesine ilaveten-İnsan ile Cemâdât Arasına Ne Fark Kalmış? Ser-levhalı bir makale-i hikmemiyedir” s. 638-640

Numara: 21/1292

“Tarih: Fransa Tarihi’nin Devr-i Şehvânîsi-Gizli Safahaneler-Çılgınlık Haneler-Hâtîme” s. 642-646

“Ahvâl-i İnsan: Havass-ı Zâhire ve Bâtîne-Hiss Nedir?-Âsâb-Lems yani Dokunmak” s. 647-652

“Terâcim-i Ahvâl: Rusya İmparatoriçesi Meşhur Katerina” s. 653-657

“Tercüme-i Hâl: Hoca Hâfiz-ı Şirâzî” s. 657-661

“Bend-i Mahsûs-ı Fevkalâde: Teceddüdât-ı Cedidemiz Üzerine Muhtaç Olduğumuz Kitaplarla Usûl-i Tahsilimizin Tarîk-i Eslemi-Müntehilere Lazım Olan Kitaplar-Müracaat Kitapları” s. 661-665

“Mütenevvia” s. 665-672

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Numara: 22/1292

“Mütenevvia: İlave-i Malumat” s. 674-679

“Terâcim-i Ahvâl: Sa'di-i Şirâzî” s. 679-683

“Ahvâl-i İnsan” s. 683-691

“Hikemiyât: Bir Hakîm Adâveti Ne Yolda Eder?” s. 691-695

“Aynen Terâcim: Almanya Şuara-yı Meşhûresinden Schiller'in ‘Namus Belasıyla Câni Olmuş İnsan’ Ser-levhalı Bir Fıkra-i Edebiyyesi” s. 695-704

Numara: 23/1292

“Ahvâl-i İnsan: Keyfiyet-i Rü'yet” s. 706-708

“Hükemâ-yı Kadîme ile Hükemâ-yı Cedîde Arasında Ne Fark Vardır?/İftitâh-Hükemânın Hikmeti Nasıl Belli Olur?-Bir Hâkim Verdiği Re'yi Nasıl Verir?-Dâniş Nasıl Kazanıyor?-Dâniş-i Hükemâ Nasıl Kazandı?-Mütekaddimîn Ne Yolda Nakl-i Malumat Ederdi?-Evvelînin Hudûd-ı Malumatı Ne Kadar Vüs'at Bulabildi?-Mütekaddiminîn Hudûd-ı İtlâ'ı Niçin Bu Kadar Dar İdi?” s. 708-721

“Mütenevvia” s. 721-730

“Terâcim-i Ahvâl: Almanya Meşâhir-i Âkılânesinden Schelling” s. 730-733

“Eğlence” s. 733-736

Numara: 24/1292

Hükemâ-yı Kadîme ile Hükemâ-yı Cedîde Arasında Ne Fark Vardır?/Mâba'd-Bugün İnsan Nasıl Hakîm Olabilir?-Bugün Muallimsiz Hakîm Olmak Mümkün müdür?-El-yevm Muallimsiz Hakîm Olanlar Matlûba Nasıl Vâsıl Oluyor?-Muallimsiz Hâkim Olmak İçin Şimdiki Kitapların Sûret-i Hizmeti-İnsanı Muallimsiz Hakîm Edecek Kitaplar Bizde Niçin Yok?-Cüz'î Himmet Edenin Daha Âli Dereceye Vusûlünü Teshîl Eden Şeyler Nedir?-Onlardan Birisi Hayvanât Bahçeleridir-Onlardan Birisi Nebâtât Bahçeleridir-Onlardan Birisi de Panoramadır Birisi de Tiyatrodur-Onlardan Birisi de Müzehanelerdir-Onlardan Birisi de Sergilerdir-Hükemâ-yı Kadîme ile Hükemâ-yı Cedîde Arasındaki Farkı Şimdi Arayalım-Mütekaddimînin Hiçbir Kadri Kalmayacak Mı?” s. 738-751

“Terâcim-i Ahvâl: Almanya Meşâhir-i Âkılânesinden Schelling” s. 751-754

“Aynen Terâcim: Schiller'in ...” s. 754-765

“Karılar: Mukaddime-Benî İsrail” s. 765-768

Numara: 25/1292

“Schiller'den Tercüme: Tarih-i Umûmî Nedir?-Biz Onu Niçin Okuyoruz?-Sûret-i Makale” s. 770-782

“İki Refik Arasında Muhabere: Birinci Mektup” s. 782-789

“Mütenevvia” s. 789-791

“Karılar: Nisvân-ı Hind-i Kadîm-Mısr-ı Kadîm Nisvânı” s. 791-804

Numara: 26/1292

“Karılar: Yunan Kadîm-i Zenânı-Sparta Zenânı-Atina ve ..... Nisvânı-Yunan-ı Kadîm Zenânı Hakkında Temmet-Fars-ı Kadîm İndinde Nisvân” s. 806-815

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

“Rusya İmparatoriçesi Meşhur Katerina” s. 815-826

“Mütenevvia” s. 826-832

Numara: 27/1292

“İki Refik Arasındaki Mektuplardan İkinci Mektup” s. 836-846

“Mütenevvia” s. 846-860

“Karılar: Kısm-ı İtalyalılar İndinde Nisvân” s. 861-864

Numara: 28/1292

“Karılar: Galati Nisvân-Romalılar Nezdinde Nisvân-Çin Nisvânı-Germenya Nisvânı ve Frenk Barbarları Nezdinde Nisvân-Araplar İndinde Nisvân-Afrika Vahşileri İndinde Nisvân-Amerika Vahşileri Nezdinde Nisvân-Karılar Hakkındaki Meselenin Neticesi” s. 866-882

“Ahvâl-i İnsan: Dimağ-Beynin Ruh ile Mukayesesi-Dimağın Suret-i Teşekkülü-Dimağın Ahvâl-i Fizyolojisi” s. 866-891

“Schiller’den Tercüme: Tarih-i Umûmî Nedir?-Biz Onu Niçin Okuyoruz?/Mâba’d” s. 891-896

Numara: 29/1292

“Ahvâl-i İnsan/Mâba’d-Keyfiyet-i Sem’-Sadâ Neden İbarettir?-Kulak” s. 898-903

“İspermeçet Mumlarının Suret-i İmali” s. 903-907

“Ahvâl-i Âlem: Paris-Matbaalar ve Matbuat-Paris’in Ziyet ve Ma’mûriyeti-Şimendiferler-Bazı Hususat-ı Müteferrikası-Paris Hakkında Biraz Malumat-ı Tarihiye” s. 907-911

“Ahvâl-i Âlem: Berlin-Vaziyeti-Ebniyye ve Devâir-i Cesimesi-Berlin’in Müessesât-ı İlmiyyesi-Mektepler-İlmî Cemiyetler-Sanayi-Hayrât ve Muavenet-Berlin Hakkında Bazı Malumat-ı Estetikiyye-Halkın Etvârı-Bazı Malumat-ı Tarihiyye” s. 911-919

“Terâcim-i Ahvâl: Rusya İmparatoriçesi Meşhur Katerina-Mâba’d” s. 919-921

“Falcılık” s. 921-925

“Letâif” s. 925-928

Numara: 30/1292

“Hikemiyât: Nev-i Beşer İçin Yine Kendisinden Büyük Düşman Yoktur-İnsan Mutlaka Mesut Yaşamak İçin Ne Kadar Mükemmel Yaratılmıştır?-Öyleyse İnsan Mesut Yaşıyor Mu?-İnsaniyete Bu Kadar Fenalık Eden Düşman Kimdir?-İnsanın Kendisine Adâvetini Cinnet İtibar Eder İsek Bunun İlacı Yok Mudur?” s. 930-936

“Terâcim-i Ahvâl: Âzâm-ı Hükemâ-yı İslâmiyyeden İbn-i Rüşd” s. 936-944

“Ahvâl-i Âlem: Avrupa’da Âmâ-haneler” s. 944-947

“Aldığımız Yirmi Mektubun Aynıdır-Bu Mektuba Verilen Cevap-” s. 947-954

“Mevadd-i Tarihiyye: Büyük Napolyon’un Sainte Helena Menfâsı’ndan Paris’e Nakli İçin Mezardan Çıkarılışı-Suret-i Tercüme-” s. 954-958

“Terâcim: Jean Jacques Rousseau’nun Bir İhtiyar Lisanından Genç Muaşakasına Yazdığı Gayet Âşikâne ve Mecnûnâne Dört Kıta Mektubun Tercümesidir-Birinci Mektup” s. 958-960

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

“Bazı Fukarât-ı Edebiyye: İspanyolca'dan Me'hûz” s. 960

Numara: 31/1292

“Tabiiyyât: Kitab-ı Tabiat-Mahiyet-i Kitab-ı Tabiatın Bir Nebze” s. 962-971

“Muhakemât-ı Felsefiyye-Hayat-ı Cavidânî” s. 971-979

“Mevadd-ı Tıbbiyye-Tıp Hakkında Bir İki Söz” s. 979-987

“Ahvâl-i Âlem: Viyana Şehri” s. 987-992

Numara: 32/1292

“Mütenevvia: İki Hanım Arasında Muhavere” s. 994-1006

“Muhakemât-ı Felsefiyye-Almanya'dan Mütercem-Âlem-i Vücutta Muhafaza-i Mevcudiyet Gayretiyle Gerek Hayvanât ve Gerek Milletlerin Muhaveresi” s. 1006-1014

“Mevadd-ı Tıbbiyye: Burun Hastalıkları-Çocuklarda Ruaf İleti” s. 1014-1021

“Ahvâl-i Âlem: İtalya'da San Marino Cumhuriyeti” s. 1021-1024

Numara: 33/1292

“Mütenevvia” s. 1026-1043

“Tabiiyyât: Kitab-ı Tabiat-Kitab-ı Tabiatın Nihayet-i Mezâyâsı Nereye Müncerr Olur?” s. 1043-1048

“Ahvâl-i Âlem: Bakü Şehrinde Mecûsî Ateşgedesi” s. 1048-1051

“Muhakemat-ı Felsefiyye” s. 1051-1056

Numara: 34/1292

“Tabiiyyât: Hınas yani Kendisinde Hem Erkeklik Hem Dişilik Mevcut Olanlar” s. 1058-1063

“Fransa Muasırîn Şuarasından Paul de Kock'un Bir Hikâye-i Manzumesinin Yine Nazmen Tercümesidir” s. 1064-1082

“Ahvâl-i Âlem: Afrika-yı Garbî ve Cenûbî Akvâm-ı Vahşiyesinin Bazı Ahvâl ve Âdâtı” s. 1082-1088.

KAYNAKÇA

“Madrid 28 Eylül” / “Londra 28 Eylül”, **Bedir**, nr: 4, İstanbul 1288/1872, s. 3.

“Ahmet Midhat Efendi tarafından Kemal Beyefendi'ye yazılan bir mektup”, **Bedir**, nr: 5, İstanbul 1288/1872, s. 1-3.

Ahmet Midhat, “Hürriyetin Mahiyeti Hakkında Hükemanın Hülasa-i Efkârı”, **Bedir**, nr: 7-13, İstanbul 1288/1872, s. 4-6.

“Gazetecilik”, **Bedir**, nr: 1, İstanbul 1288/1872, s. 2.

Ahmet Midhat, “İfade-i Merâm”, **Dağarcık**, nr: 1, İstanbul 1288/1872, s. 2.

Ahmet Midhat, “Osmanlıca'nın Islahı”, **Dağarcık**, nr: 1, İstanbul 1288/1872, s. 22-23.

Ahmet Midhat, “Velâdet”, **Dağarcık**, nr: 2, İstanbul 1288/1872, s. 49-52.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- Ahmet Midhat, “Duvarıdan Bir Sadâ”, -İkinci nüshada münderic “Velâdet” bendine zeyl, **Dağarcık**, nr: 4, İstanbul 1288/1872, s. 99-105.
- Ahmet Midhat, “Redd-i İtiraz ve İzâh-ı Hakikat”, **Dağarcık**, nr: 8, İstanbul 1288/1872, s. 234-244.
- Ahmet Midhat, “Hikâye Tasvir ve Tahriri”, **Kırkanbar**, İstanbul 1290/1873, nr: 4, s. 117-112.
- Ahmet Midhat Efendi, **Fatma Aliye Hanım yahut Bir Muharrire-i Osmaniye'nin Neşeti**, Çeviren: Lynda GOODSSELL BLAKE, Haz.: Müge GALİN, İsis Yay., İstanbul Ocak 1998, s. 96.
- Ahmet Midhat Efendi, **Menfa / Sürgün Hatıraları**, Haz.: Handan İNCİ, İstanbul 2002, Arma Yayınları, 251 s.
- Bir Jübile'nin İntiba'ları: Ahmet Midhat'ı Anıyoruz**, Haz.: Hakkı Tarık US, İstanbul, 1955, 176 s.
- OKAY, ORHAN, “Ahmet Midhat Efendi”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 2, İstanbul 1989, s. 101.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul Ekim 2007, YKY, 566 s.
- UŞAKLIGİL, Hâlit Ziya, **Kırk Yıl**, Haz.: Dr. Nur ÖZMEL AKIN, Özgür Yay., 1. Basım, İstanbul, Ocak 2008, 967 s.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

